

Убивство в будинку вікарія
Agatha Christie

Класика англійського детективу

Багато хто в селі бажав смерті церковному старості, полковнику Протеро, і якось його застрелили просто в будинку вікарія, залишивши на столі годинник, що зупинився, і недописаний лист до господаря маєтку. Двері оселі були навстіж розчинені, тож під підозрою всі, аж доки вбивця сам не приходив до поліції. Хтось інший, але тільки не досвідчена міс Марпл, повірив би, що злочин отак легко розкрити. Тим паче, що у вбивстві зізнається ще одна особа...

Агата Крісті

Убивство в будинку вікарія

Агата Крісті є одним із найбільш популярних авторів усіх часів, адже її твори, які друкують усіма мовами світу, за накладками поступаються лише Біблії та доробку Шекспіра. Понад мільярд примірників творів письменниці продано англійською мовою, а ще мільярд – у перекладах іноземними мовами. Крісті – авторка вісімдесяти детективних романів та збірок оповідань, дев'ятнадцяти п'єс, двох автобіографій, а також шести романів, написаних під псевдонімом Мері Вестмейкот.

Уперше Агата Крісті спробувала себе в жанрі детективної літератури, коли працювала в шпиталі під час Першої світової війни. Саме тоді вона створила у своєму дебютному романі «Таємнича подія у Стайлзі» нині вже легендарний образ Еркюля Пуаро. У романі «Убивство в будинку вікарія», опублікованому в 1930 р., письменниця відрекомендувала читачам ще одного популярного детектива – міс Джейн Марпл. Здобули популярність й інші персонажі авторки – подружжя борців зі злочинцями Томмі й Тапенс Бересфорди, приватний детектив Паркер Пайн і представники Скотленд-Ярду – старший офіцер поліції Ветл та інспектор Джем.

За мотивами багатьох романів та новел Агати Крісті було створено п'єси, знято кінофільми й телесеріали. Вистава за «Пасткою на мишей» – найславетнішою п'єсою письменниці – уперше відбулася в 1952 р. і має найдовше сценічне життя з-поміж новітніх театральних постановок. До найвідоміших кінофільмів за мотивами творів Агати Крісті належать «Убивство в Східному експресі» (1974) і «Смерть на Нілі» (1978), у яких Еркюля Пуаро грають Алберт Фінні та Пітер Устінов відповідно. На телеекрані Еркюля Пуаро найуспішніше втілював Дейвід Суше, а міс Марпл – Джоун Гіксон, Джералдіна Мак-Івен і Джулія Маккензі.

Агата Крісті спочатку була одружена з Арчибальдом Крісті, а потім – з археологом сером Максом Молловеном, якого часто супроводжувала в різноманітних експедиціях, згодом описуючи побачені місцевості у своїх творах.

У 1971 р. письменниця здобула один із найвищих титулів у Великій Британії – Дама Британської Імперії. Померла Агата Крісті в 1976 р. у віці вісімдесяти п'яти років. Сто двадцятий рік від її дня народження врочисто відзначали в усьому світі 2010 року.

Присвячується Розалінді

Розділ перший

Важко зрозуміти, звідки треба починати цю історію, але я зупинив свій вибір на середі, коли ми зібралися на ланч. У розмові, що загалом не мала стосунку до головної теми, про яку я згадав, проте були одна або дві згадки, що з часом вплинули на подальші події.

Я щойно відрізав кілька шматків вареної яловичини (надзвичайно твердої, до речі) і, повернувшись на своє місце, зауважив із роздратуванням, яке зовсім не личило моему сану, що якби хтось порішив полковника Протеро, то зробив би велику послугу світові.

Мій юний небіж Денніс негайно заявив:

– Твої слова неодмінно пригадають, коли цього старого знайдуть у калюжі крові. Мері неодмінно повідомить про це поліцію, правда ж, Мері? І розповість, як ти мстиво розмахував столовим ножом.

Мері, яка погодилася служити в церковному домі, чекаючи, поки хтось запропонує їй кращу роботу й більшу платню, у відповідь лише буркнула гучним і невдоволеним голосом: «Зелень» – і досить-таки брутально брязнула надбитою тарілкою, тицьнувши її Деннісові під ніс.

Моя дружина запитала мене співчутливим тоном:

– Він добре дошкулив тобі сьогодні?

Я відповів не відразу, бо, зі стуком поставивши на стіл тарілку із зеленню, Мері тепер пхнула майже мені в обличчя миску з вельми непривабливими на вигляд, недопеченими й вологими пампушками.

– Ні, не треба, дякую, – сказав я, і вона з виляском поставила миску на стіл та вийшла з кімнати.

– Це справжнє лихо, що з мене така погана господиня, – сказала моя дружина з виразом широкого жалю в голосі.

Я був схильний погодитися з нею. Мою дружину звати Грізельда – надзвичайно добре ім'я для дружини пастора. Але на цьому її позитивні якості вичерпуються. Лагідною її аж ніяк не назвеш.

Я завжди дотримувався думки, що священникові одружуватися не слід. Чому я запропонував Грізельді одружитися після знайомства, що тривало лише двадцять чотири години, для мене назавжди залишиться таємницею. Я був переконаний, що шлюб – дуже серйозна справа: зважитися на нього можна тільки після тривалих роздумів і міркувань, а схожість смаків і схильностей має бути неодмінною його умовою.

Грізельда молодша від мене майже на двадцять років. Вона неймовірно вродлива й цілком неспроможна сприймати нехай там що серйозно. Вона в усьому некомпетентна й жити з нею – велике випробування. Вона дивиться

на парафію як на щось подібне до великого цирку, створеного для її розваг. Я намагався сформувавши її розум, але зазнав невдачі. Тепер я переконаний більше, ніж раніше, що священникові треба жити парубоцьким життям. Я часто натякав на це Грізельді, але вона лише сміялася.

- Моя люба, - казав я, - аби лиш ти постаралася бодай трохи...

- Я намагаюся іноді, - відповідала мені Грізельда. - Та коли я докладаю зусиль, щоб виправитися, у мене все виходить ще гірше. Природа не створила мене господинею. Я волію перекласти всі турботи на Мері й змиритися з необхідністю жити незручно й харчуватися вельми несмачними стравами.

- А як щодо твого чоловіка, моя люба? - сказав я докірливим голосом і, наслідуючи диявола, який цитує Святе Письмо лише для власних потреб, сказав: «Вона дбає тільки про себе в домі своєму...»

- Ти повинен дякувати долі, що тебе ніхто не вкинув у яму з левами, - сказала Грізельда, швидко уриваючи мене. - Та й на вогнищі ти міг би згоріти. Тож який тобі сенс нарікати на несмачну їжу та покласти пилюки з мертвими осами? Ти ліпше розкажи мені більше про полковника Протеро. Хай там як, а першим християнам вельми пощастило, адже вони не мали церковних старост.

- Нахабний старий бовдур, - сказав Денніс. - Не дивно, що перша дружина втекла від нього.

- А їй залишалося щось інше? - запитала моя дружина.

- Грізельдо! - гостро кинув я. - Я не хотів би, щоб ти говорила в такому тоні.

- Розкажи мені про нього, любий, - попросила моя дружина зі співчуттям у голосі. - Чому ти з ним посварився? Певно, він висловив невдоволення тим, як містер Гос щохвилини киває головою та хреститься?

Гос - наш другий священник. Він із нами лише три тижні. Він дотримується поглядів Високої Церкви і постує по п'ятницях. Полковник Протеро - противник ритуалів у будь-якій формі.

- Ні, цього разу ні. Він торкнувся цієї теми лише мимохідь. Ні, уся веремія почалася з клятущої фунтової банкноти місіс Прайс Рідлі.

Місіс Прайс Рідлі - гідний член моєї конгрегації. Під час заутрені на річницю смерті її сина вона вкинула фунт стерлінгів у торбинку для пожертв. Читаючи згодом повідомлення про кількість одержаних грошей, вона була обурена й приголомшена, побачивши, що найбільшою пожертвою там була названа банкнота в десять шилінгів[1 - У фунті стерлінгів налічується 20 шилінгів. (Тут і далі примітки перекладача.)].

Місіс Рідлі поскаржилася на це мені, і я вельми слушно припустив, що вона, либонь, помилилася.

- Ми вже всі не такі молоді, якими були, - сказав я, намагаючись говорити якомога тактовніше. - Роки беруть своє, нікуди не дінешся.

Дивно, але мої слова розпалили її ще дужче. Вона сказала, що в нас відбуваються дуже дивні події, і висловила подив, що я цього не помічаю. Тож вона пішла геть і, думаю, понесла свої проблеми до полковника Протеро, який має звичку знімати бучу з будь-якої реальної чи вигаданої причини. Тож він здійняв її й тоді, коли вислухав місіс Прайс Рідлі. Але,

на превеликий жаль, він здійняв галас у середу. А саме в середу вранці я викладаю в денній церковній школі, тому перебуваю у вкрай напруженому нервовому стані, який не відпускає мене протягом решти дня.

- Думаю, він побачив у цьому можливість трохи розважитися, - сказала моя дружина з таким виглядом, ніби хотіла подивитися на справу неупередженим поглядом. - Ніхто не підлещується до нього, називаючи його «мій любий вікарію»[2 - Вікарій - священник, який керує парафією, парох.], і не вишиває жакетів та шарпеток, щоб подарувати йому на Різдво. І дружина, і дочка вже ситі ним по саме нікуди. Тож я думаю, він щасливий відчувати, що десь вважають його важливим.

- Протеро не повинен поводитися так нахабно, - сказав я з роздратуванням у голосі. - Не думаю, щоб він зрозумів, до яких ускладнень може призвести сказане ним. Він хоче перевірити всі церковні рахунки, щоб з'ясувати, чи не було розтрат. Він так і висловився - «розтрат»! Невже він натякає на те, що я краду церковні гроші?

- Ніхто тебе ніколи ні в чому досі не запідозрив, любий, - сказала Грізельда. - Ти настільки вищий за всі підозри, що гріх не скористатися з такої чудової нагоди. Я хотіла б, щоб ти привласнив гроші, пожертвовані на місіонерську діяльність. Терпіти не можу місіонерів і завжди ненавиділа їх.

Я вже наготувався висварити дружину за почуття, не гідне християнки, але в цю мить увійшла Мері з наполовину сирим рисовим пудингом. Я не вельми рішуче запротестував, але Грізельда сказала, що японці завжди їдять недоварений рис, і тому мізки в них працюють як належить.

- Я переконана, - сказала дружина, - що якби ти їв такий рисовий пудинг від сьогодні до кінця тижня, то в неділю виголосив би проповідь, якої ми ще ніколи не чули.

- Не доведи, Боже, - сказав я, здригнувшись від жаху. - Протеро прийде завтра ввечері, і ми з ним переглянемо всі рахунки, - провадив я. - Мушу закінчити підготовку до свого виступу на ЧКАЦ[3 - Чоловіча конгрегація англіканської церкви.] сьогодні. Шукав цитату й так зачитався «Реальністю» каноніка Ширлі, що не зміг закінчити те, що почав. А що ти маєш намір робити сьогодні пополудні, Грізельдо?

- Мушу виконувати свій обов'язок, - відповіла Грізельда. - Обов'язок дружини вікарія. Чай із плитками о пів на п'яту.

- А кого ти запросила?

Грізельда почала загинати пальці з виразом показної доброчесності:

- Місіс Прайс Рідлі, міс Везербі, міс Гартнел і ту жакливу міс Марпл.

- А мені міс Марпл подобається, - сказав я. - Вона має, принаймні, почуття гумору.

- Найзлостивіша пліткарка в усьому селі, - не погодилася Грізельда. - Вона знає до найменших подробиць усе, що тут відбувається, - і з усього робить найгірші висновки.

Я вже сказав, що Грізельда значно молодша за мене. У моєму віці людина знає, що завжди справджується найгірше.

- Мене принаймні не чекай до чаю, Грізельдо, - оголосив Денніс.

- Негідник! - сказала Грізельда.

- Може, й так, але Протеро мене справді запросили на теніс.

- Негідник! - повторила Грізельда.

Денніс вирішив накивати п'ятами, а дружина і я ввійшли до його кабінету.

- Я не надто собі уявляю, кого б іще покликати до чаю, - сказала Грізельда, сідаючи на мій письмовий стіл. - Доктора Стоуна й міс Крем, думаю, й, можливо, міс Лестрандж. До речі, я заходила до неї вчора, але її не було вдома. Атож, я переконана, що нам слід покликати міс Лестрандж до чаю. Її прибуття сюди оповите такою таємничістю - треба ж було купити тут будинок і майже не показувати з нього носа. Мені це нагадує якусь детективну історію. Знаєш, як ото пишуть: «Хто вона, ота загадкова жінка з блідим прекрасним обличчям? Яке її минуле? Ніхто не знає. У її вигляді є щось зловісне й моторошне». Думаю, докторові Гейдоку щось відомо про неї.

- Ти читаєш надто багато детективних романів, Грізельдо, - лагідно зауважив я.

- А ти? - відрубала вона. - Де тільки я не шукала «Пляму на сходах», коли ти сидів тут і писав проповідь. І нарешті увійшла до тебе, щоб запитати, чи ти її не бачив, і що тут знаходжу?

Мені вистачило сором'язливості, щоб почервоніти.

- Я натрапив на неї випадково. Мій погляд упіймав якесь випадкове речення і...

- Знаю я ці «випадкові речення», - сказала вона. І з переконливістю в голосі процитувала: - «І тоді сталася дивна річ - Грізельда підвелася, перетнула кімнату й палко поцілувала свого вже немолодого чоловіка».

Вона підкріпила свої слова діями.

- Ти вважаєш це дивною річчю? - запитав я.

- Звичайно, вважаю, - сказала Грізельда. - Невже ти не розумієш, Лене, що я могла б одружитися з міністром, із баронетом, із багатим промисловцем, з трьома молодшими офіцерами й лоботрясом із вишуканими манерами, а натомість обрала тебе? Це тебе зовсім не здивувало?

- Тоді - здивувало, - відповів я. - Я не раз запитував себе, чому ти так зробила.

Грізельда засміялася.

- Завдяки цьому я відчула себе так чудово, - промурмотіла вона. - Інші вважали мене особою просто прекрасною і, звичайно ж, дуже раділи б, якби домоглися мене. Але я поєдную в собі всі ті риси, які тобі вельми не до вподоби і які ти не схвалюєш, а проте ти не зміг встояти переді мною. Мое самолюбство такого не витримало. Адже набагато ліпше почуватися, що ти є потаємним і солодким гріхом для когось, аніж чимось таким, чим він може відверто пишатися. Через мене ти відчуваєш себе ніяково, і, на твою думку, я весь час роблю щось не так, а втім ти кохаєш мене до нестями. Адже ти кохаєш мене до нестями, чи не так?

- О, звісно ж, я дуже до тебе прихильний.

- Облиш, Лене, ти мене кохаеш, і кохаеш до нестями. Ти пам'ятаєш той день, коли я затрималася в місті й надіслала тобі телеграму, яку ти не одержав, бо жіночка, що працювала на пошті, розродилася двійнею й забула надіслати її? Ти тоді мало з глузду не зсунувся, почав телефонувати до Скотленд-Ярду і взагалі зчинив неймовірний переполох.

Існують речі, згадувати про які буває вкрай неприємно. У тому випадку я повівся справді як останній йолоп. Я сказав:

- Якщо ти не заперечуєш, моя люба, то я хотів би повернутися до свого виступу в ЧКАЦ.

Грізельда роздратовано зітхнула, скуйовдила мені волосся, потім знову пригладила його і сказала:

- Я тебе не гідна, любий. Справді не гідна. Я заведу роман із художником. Я справді його заведу. І ти тільки собі уяви, який це спричинить скандал у парафії.

- У парафії вистачає скандалів і без твого роману, - лагідно нагадав я їй.

Грізельда засміялася, цмокнула мене і вийшла крізь засклені двері.

Розділ другий

Грізельду мені буває дуже важко терпіти. Після того як я з'їв ланч, я почував себе в чудовому настрої для того, щоб підготувати переконливу промову для виступу на зборах Чоловічої конгрегації англіканської церкви. Але тепер я був стривожений і схвильований.

А коли нарешті я втихомирив свої нерви й сів працювати, до мого кабінету заблукала Летиція Протеро.

Я недаремно вжив слово «зблукала». Мені доводилося читати романи, у яких молоді люди дихають бурхливою енергією - *joie de vivre* [4 - Радістю життя (фр.)] - чудесною життєздатністю юності... Але ті молоді люди, які мені зустрічаються, чомусь завжди більше схожі на безтілесні привиди.

У той день Летиція була особливо схожа на привида. Вона дуже мила дівчина - висока, гарна і вкрай неуважна та незосереджена. Вона увійшла до мене крізь засклені двері, машинальним рухом скинула жовтий берет, який був у неї на голові, і неуважно промурмотіла з чимось на кшталт подиву в голосі:

- А, це ви!

Дорога, яка веде через ліс від Старої Садиби, доходить прямо до хвіртки нашого саду, тому більшість людей, що йдуть по тій дорозі, заходять у ту хвіртку й прямують до дверей мого кабінету замість обминати довгою дорогою сад, щоб підійти до парадних дверей. Тому я не здивувався, коли Летиція увійшла в мій дім саме із саду, крізь засклені двері мого кабінету, але мене трохи роздратовувала її поведінка.

Якщо ти прийшла в церковний дім, то не повинна дивуватися, побачивши перед собою священника.

Летиція увійшла до кабінету й знеможено впала в одне з моїх великих крісел. Потім неуважно смикнула себе за пасмо волосся, втупивши погляд у стелю.

- Денніс деєь тут близько?

- Він був на ланчі, але потім кудись пішов. Здається, він сказав, що йде до вас грати в теніс.

- Справді? - здивувалася Летиція. - Сподіваюся, він пішов не туди. Бо там він нікого не знайде.

- Він сказав, ви його запросили.

- Здається, я справді його запросила. Але на п'ятницю. А сьогодні вівторок.

- Сьогодні середа, - сказав я.

- О, який жах! - мовила Летиція. - Отже, я знову забула піти на ланч до людей, які запросили мене уже втретє.

На щастя, ця забудькуватість, схоже, не вельми турбувала її.

- Грізельда вдома?

- Сподіваюся, ви знайдете її в майстерні в саду. Вона позує там Лоренсові Реддінгу.

- Через нього в нас виник справжній скандал, - сказала Летиція. - Його влаштував мій батько. Ви знаєте мого батька - він нестерпний.

- Скандал, кажете? А чим Реддінг так не догодив вашому батькові?

- Йому не сподобалося, що він став малювати мене. Батько якось про це довідався. Чому я не можу позувати художникові в купальному костюмі? Якщо я засмагаю в ньому на пляжі, то чому мене не можна малювати в ньому?

Летиція помовчала, а тоді продовжила:

- Це справді абсурд - батько заборонив молодому художникові приходити в наш дім. Звичайно ж, і Лоренс, і я вкрай обурені. Я приходитиму до вашої майстерні, і він малюватиме мене тут.

- Ні, моя любя, - сказав я. - Якщо ваш батько це заборонив.

- О Боже, - промовила Летиція, глибоко зітхнувши. - Як усі мені остогидли. Я почуваюся геть розламанюю. Зовсім кепсько. Якби я мала гроші, то поїхала б звідси геть, але я їх не маю. Якби мій батько мав совість і помер, я не мала б жодних проблем.

- Ви не повинні говорити таких речей, Летиціє.

- Якби він не хотів, щоб я бажала йому смерті, то хай би не був таким жахливо скупим і не тремтів би так над грішми. Я не дивуюся, що мати його покинула. Ви знаєте, протягом багатьох років я думала, що вона померла. З яким молодим чоловіком вона втекла? Він був гарний?

- Це сталося до того, як ваш батько приїхав жити сюди.

- Цікаво, як склалося її життя. Мені здається, Анна скоро закрутить із кимось роман. Анна мене ненавидить - вона ставиться до мене цілком пристойно, але вона мене ненавидить. До неї наближається старість, і їй це дуже не до вподоби. Старість нікого не тішить, та ви це знаєте ліпше за мене.

Я зі страхом подумав, що Летиція збирається просидіти в моєму кабінеті до самого вечора.

- Ви не бачили моїх грамофонних платівок? - запитала вона.

- Ні, не бачив.

- Яка прикрість. Я геть забула, де їх поклала. І собака кудись утік. І свого наручного годинника я не можу знайти, хоч це невелике лихо, бо він усе одно не ходить. О Господи, як хочеться спати! Не можу зрозуміти, чому, адже я провалялася в ліжку до одинадцятої години. Просто лихо з цим життям та й годі. А ви як думаете? О Боже, мені пора йти. Я обіцяла прийти на третю годину, щоб подивитися на розкопи доктора Стоуна.

Я поглянув на годинник на стіні й побачив, що вже двадцять п'ять хвилин на четверту.

- О, невже справді? Жах та й годі. Я запитую себе, чи вони чекають, коли я прийду, чи пішли без мене. Ліпше я піду та подивлюся, що там відбувається.

Вона підвелася й попливла геть, озирнувшись через плече й промурмотівши:

- Ви скажете Деннісові, гаразд?

Я сказав машинально: «Гаразд», надто пізно усвідомивши, що не знаю, чого вона від мене хоче, що саме я мав сказати Деннісові. Проте мене заспокоїла думка, що так чи інак це не має аніякісінької ваги. Мої думки перескочили на особу доктора Стоуна, добре відомого археолога, який нещодавно до нас приїхав і зупинився в готелі «Синій кабан», наглядаючи за розкопами кургану, розташованого на території власності полковника Протеро. Між ним і полковником уже відбулося кілька гострих суперечок. Я став міркувати, яка причина спонукала професора призначити Летиції побачення, щоб повести її на розкопи.

Мені спало на думку, що Летиція Протеро - дівчина досить легковажної вдачі. Я намагався вгадати, як складуться її стосунки із секретаркою археолога, міс Крем. Міс Крем - жінка років двадцяти п'яти, досить балакуча, з рожевим кольором обличчя, до краю переповнена енергією життя, з ротом, повним зубів, яких у неї, схоже, там більше, ніж вимагає природа.

Сільська думка про неї розділилася: одні вважають, вона нічим не краща, аніж має бути, а другі - що це жінка із залізною вдачею, сповнена рішучості за першої ж нагоди перетворитися на місис Стоун. Міс Крем в усьому становить різкий контраст із Летицією.

Мені неважко уявити, що життя в Старій Садибі навряд чи вельми щасливе. Полковник Протеро одружився вдруге десь років п'ять тому. Друга місис Протеро - жінка, обдарована надзвичайною, проте надто своерідною вродою. Я завжди здогадувався, що стосунки між нею та її падчеркою не зовсім безхмарні.

Мене ще раз відірвали від роботи. Тепер це був другий священник - Гос. Він хотів знати подробиці моєї розмови з Протеро. Я сказав, що полковник

засудив його «схильність до католицьких звичаїв», але мета його візиту була зовсім іншою. Водночас я виголосив йому свій власний протест і зажадав, щоб він безапеляційно підкорявся моїм розпорядженням. Загалом Гос сприйняв мої зауваження цілком мирно.

Коли він пішов, я відчув докори сумління за те, що особисто його недолюблюю. Така ірраціональна любов або неприязнь до людей, я сказав би, почуття, вельми суперечні духу християнства.

Зітхнувши, я переконався в тому, що стрілки годинника на моєму письмовому столі показують за чверть п'яту, що реально позначало половину на п'яту, і пройшов до вітальні.

Там сиділи четверо моїх парафіянок із філіжанками чаю в руках. Грізельда сиділа за чайним столом, намагаючись виглядати цілком природною й у своєму середовищі, але здавалася ще більш недоречною тут постаттю, ніж звичайно.

Я потиснув усім руки й сів між міс Марпл і міс Везербі.

Міс Марпл – це літня леді із сивим волоссям і з приємними, лагідними манерами, міс Везербі – суміш оцту та агресивного лихослів'я. З них двох міс Марпл, безперечно, набагато небезпечніша.

– Ми щойно розмовляли, – сказала Грізельда медоточивим голосом, – про доктора Стоуна й міс Крем.

У мене в голові промайнули два віршовані рядки, які витворив Денніс: «Міс Крем – пряма дорога в гарем».

Мені раптом захотілося продекламувати їх уголос і подивитися, який ефект вони справлять, але, на щастя, я стримав себе. Міс Везербі кинула лаконічну фразу:

– Жодна порядна дівчина цього не зробить, – і несхвально стиснула свої тонкі губи.

– Чого не зробить? – запитав я.

– Не піде працювати секретаркою до неодруженого чоловіка, – сказала міс Везербі з огидою в голосі.

– О, моя люба, – сказала міс Марпл. – Як на мене, то одружені чоловіки ще гірші. Згадайте бідолашну Моллі Картер.

– Одружені чоловіки, які живуть окремо від своїх жінок, справді являють неабияку небезпеку, – погодилася міс Везербі.

– І навіть такі, що живуть разом зі своїми дружинами, – промурмотіла міс Марпл. – Пригадую..

Я урвав ці не дуже приємні спогади.

– Але сьогодні дівчина має право влаштуватися на будь-яку роботу, як і чоловік, – сказав я.

– Поїхати до сільської місцевості? Й оселитися зі своїм працедавцем в одному готелі? – сказала міс Прайс Рідлі з осудом у голосі.

Міс Везербі прошепотіла на вухо міс Марпл:

- І їхні спальні перебувають на одному поверсі...

Міс Гартнел - жінка весела, з обвітреним обличчям, справжній пострах для бідняків - зауважила гучним енергійним голосом:

- Відолаху обплутають, він навіть отямитися не встигне. Він наївний, як новонароджене немовля, це відразу видно.

Дивовижно, куди нас іноді заводять загальноприйняті вирази. Жодна з присутніх тут дам не могла б уявити собі немовля доти, доки не побачила б його сповитого в колисці й видимого всім.

- Це просто огидно, - провадила міс Гартнел із притаманною їй нетактовністю. - Той чоловік старший за неї щонайменше років на двадцять п'ять.

Трое жіночих голосів, ніби прагнучи перевести розмову на іншу тему, заговорили невлад про те, що треба було б вивезти на природу хлопчиків із церковного хору, про прикрий випадок, який стався на останніх зборах матерів, про протяги, що гуляють у церкві. Міс Марпл підморгнула Грізельді.

- А чи вам не здається, - спитала моя дружина, - що міс Крем просто подобається цікава робота? А на доктора Стоуна вона дивиться лише як на свого працедавця?

Інші відповіли їй мовчанкою. Було очевидно, що жодна з чотирьох дам не погодилася з нею. Міс Марпл урвала мовчанку, поплескавши Грізельду по руці.

- Ви дуже молода, моя люба, - сказала вона. - Молоді дивляться на світ такими невинними очима.

Грізельда обурено відповіла, що вона не дивиться на світ невинними очима.

- Природно, - провадила міс Марпл, не звернувши уваги на її протест, - ви бачите в кожній людині найкраще.

- Невже ви справді думаете, що вона хоче одружитися з цим лисим і занудним чоловіком?

- Я так розумію, що він досить заможний, - сказала міс Марпл. - Правда, характер у нього, боюся, не вельми лагідний. Кілька днів тому він дуже посварився з полковником Протеро.

Усі з цікавістю нахилилися вперед.

- Полковник Протеро звинуватив його в невігластві.

- Як це схоже на полковника Протеро і як безглуздо, - сказала міс Прайс Рідлі.

- Це й справді дуже схоже на полковника Протеро, - погодилася з нею міс Марпл, - але я зовсім не переконана в тому, що його звинувачення не мало сенсу. Ви, либонь, пам'ятаєте жінку, яка прийшла до нас і сказала, що вона працює у відділі соціального забезпечення, а коли та зібрала пожертви, то ми більше ніколи про неї не чули і з'ясувалося, що вона не мала нічого спільного з відділом соціального забезпечення. Ми надто схильні довіряти людям і вірити всьому, що вони про себе розповідають.

Я ніколи не зміг би уявити собі міс Марпл у ролі особи, яка довіряє всьому, що про себе розповідає та чи інша людина.

- Там також виникла якась сварка через того молодого художника - містера Реддінга, чи не так? - запитала міс Везербі.

Міс Марпл кивнула головою.

- Полковник Протеро заборонив йому приходити до себе додому. Якщо не помиляюся, то він малював Летицію в купальному костюмі.

- Я завжди думала: між ними щось є, - сказала місіс Прайс Рідлі. - Той молодик надто полюбляв стовбичити біля їхнього дому. Шкода, що в дівчини нема матері. Мачуха ніколи її не замінить.

- Я думаю, місіс Протеро робить усе від неї залежне, - сказала міс Гартнел.

- Дівчата, вони такі лукаві, - із жалем коментувала місіс Прайс Рідлі.

- Це схоже на справжній роман, чи не так? - сказала добросерда міс Везербі. - Він молодик вельми привабливий.

- Але вкрай легковажний, - зауважила міс Гартнел. - А яким він може бути? Художник! Париж! Моделі! Ніяких обмежень!

- Малювати її в купальному костюмі, - мовила місіс Прайс Рідлі. - Це не дуже пристойно.

- Він малює й мене, - сказала Грізельда.

- Але не в купальному костюмі, моя люба, - зауважила міс Марпл.

- Могло бути й гірше, - промовила Грізельда загадковим тоном.

- Капосна дівчина, - сказала міс Гартнел, у якої вистачило почуття гумору, щоб зрозуміти жарт.

Інші дами були злегка шоковані.

- Летиція розповіла вам про свою проблему? - запитала міс Марпл, звертаючись до мене.

- Розповіла мені?

- Так. Я бачила, як вона пройшла через сад і звернула до дверей вашого кабінету.

Від міс Марпл нічого не приховаєш. Обробляти клумби - найкращий спосіб маскування, тут і димової завіси не треба, а звичка спостерігати пташок крізь потужні окуляри завжди може стати в пригоді.

- Вона згадала про неї, так, - визнав я.

- Містер Гос здався мені стурбованим, - сказала міс Марпл. - Сподіваюся, він не перевтомився?

- О! - збуджено вигукнула міс Везербі. - Я геть забула. Маю для вас цікаву новину. Я бачила, як доктор Гейдок вийшов із котеджу місіс Лестрандж.

Усі презирнулися.

- Може, вона захворіла? - припустила місіс Прайс Рідлі.

- У такому разі її хвороба має бути дуже раптовою, - сказала міс Гартнел. - Бо я бачила, як о третій годині вона прогулювалась у своєму саду й виглядала здоровісінькою.

- Вона й доктор Гейдок, певно, давні знайомі, - сказала місіс Прайс Рідлі. - Але він нічого про це не розповідав.

- Диво та й годі, - промовила міс Везербі. - Він не згадав про своє знайомство з нею жодного разу.

- Річ у тому... - почала Грізельда тихим і таємничим голосом і замовкла.

Усі збуджено нахилилися до неї.

- Я випадково довідалася, - мовила Грізельда з притиском у голосі, - що її чоловік був місіонером. Жахлива історія. Його було з'їдено, ні більше, ні менше. По-справжньому з'їдено. А її примусили стати головною дружиною вождя. Доктор Гейдок був із тією експедицією і врятував її.

На мить запанувало збудження, але потім міс Марпл сказала докірливо, але з усмішкою:

- Капосне дівчисько!

Вона іронічно поплескала Грізельду по руці.

- Ви ліпше не жартуйте так, моя люба. Коли ви мелете таку нісенітницю, люди зазвичай готові повірити їй. А це іноді призводить до ускладнень.

У вітальні повіяло холодом. Дві дами підвелися, готові покинути товариство.

- Цікаво знати, чи є щось між молодим Лоренсом Реддінгом і Летицією Протеро? - спитала міс Везербі. - Схоже на те. А що думаєте ви, міс Марпл?

Міс Марпл на хвилину замислилася.

- Я б цього не сказала. Тільки не Летиція. Думаю, тут ідеться про зовсім іншу особу.

- Але полковник Протеро, певно, вважає...

- Він завжди вражав мене своєю дурістю, - сказала міс Марпл. - Цей чоловік спроможний запхати собі в голову якусь нісенітну думку й уперто триматися за неї. Ви пам'ятаєте Джо Бакнела, якому колись належав «Синій кабан»? Він переконав себе в тому, що його дочка гуляє з молодим Бейлі. А насправді з тим чоловіком злигалася його дружина, хвойда розбешена.

Кажучи це, вона не відривала погляду від Грізельди, і я несподівано відчув, як мене охоплює гнів.

- А вам не здається, міс Марпл, - сказав я, - що ми звикли надто теліпати язиками, не думаючи про ту шкоду, якої можемо завдати своїм ближнім? Треба бути до них милосердними, а не поливати їх брудом за кожної нагоди.

- Дорогий панотче, - відповіла мені міс Марпл, - ви такий наївний і непрактичний. Але щодо мене, то я надто довго спостерігала людську природу й тому знаю, що нічого доброго від неї чекати не доводиться. Я згодна, що в пустому базіканні й пліткуванні немає сенсу, але ж воно так часто виявляється правдивим, чи не так?

Ця остання парфянська стріла[5 - Парфянські вершники мали звичай обертатися на коні й стріляти по ворогах, що їх переслідували.] влучила в ціль.

Розділ третій

- Бридка, нахабна старушенція, - сказала Грізельда, коли двері зачинилися.

Вона скривила гримасу, дивлячись у спину гостям, що виходили, а тоді подивилася на мене й засміялася.

- Лене, а ти справді підозрюєш, що в мене роман із Лоренсом Реддінгом?

- Моя люба, звісно ж ні.

- Але ти подумав, що міс Марпл на це натякає. І ти відважно кинувся захищати мене. Як... ну, скажімо, як розлючений тигр.

- Я відчув, що повинен заявити протест, - сказав я. - Але, Грізельдо, мені хочеться, щоб ти була трохи обережнішою у своїх словах.

- Ти маєш на увазі історію про людожерів? - запитала вона. - Чи мое побажання, щоб Лоренс малював мене голою? Якби вони тільки знали, що він малював мене в сукні з грубої тканини з високим хутряним коміром - у такому одязі можна прийти й на зустріч із Папою Римським, жоден клаптик грішної плоті не проглядає крізь нього. Наші стосунки напрочуд чисті. Лоренс жодного разу не спробував залицятися до мене - не можу збагнути, чому.

- Безперечно, тому, що він знає: ти жінка одружена...

- Не прикидайся, ніби ти щойно звалився з неба, Лене. Ти чудово знаєш, що приваблива молода жінка з літнім чоловіком - це небесний дар для кожного молодика. Тут має бути якась інша причина, а не та, що я неприваблива - непривабливою я себе не вважаю.

- Невже ти справді хочеш, щоб він тобі освідчився в коханні?

- Ні... - сказала Грізельда з більшим ваганням у голосі, аніж здалося мені пристойним.

- Якщо в нього роман із Летицією Протеро...

- Міс Марпл не думає, що в нього з нею роман.

- Міс Марпл може й помилитися.

- Вона ніколи не помиляється. Стара кицька з таким гострим нюхом завжди має слухність. - Вона замовкла на хвилину, а тоді сказала, скося

поглянувши на мене швидким поглядом: – Ти мені віриш, правда ж, віриш? Я маю на увазі те, що між мною і Лоренсом нічого нема.

– Звичайно, вірю, моя люба Грізельдо, – з подивом відповів я. – Звичайно, вірю.

Моя дружина підійшла ближче, щоб поцілувати мене.

– Я хотіла б, щоб ти не дозволяв так легко себе ошукати, Лене. Ти готовий повірити кожному моему слову.

– Мабуть, що так. Але, моя люба, я благаю тебе притримувати свій язик і стежити за тим, що ти кажеш. Ніколи не забувай про те, що ці жінки не мають і крихти гумору й усе сприймають серйозно.

– Чого їм бракує, – сказала Грізельда, – то це бодай невеличких аморальних пригод у їхньому житті. Тоді вони не докладали б таких зусиль, щоб знайти їх у житті інших людей.

І з цими словами вона вийшла з моєї кімнати, а я, поглянувши на свого годинника, поквапився зробити кілька візитів, які мав би зробити ще раніше в цей день.

На вечірній службі в середу, як і завжди, людей було мало, і коли я пішов через церкву на вихід, спочатку перевдягнувшись у ризниці, вона була вже порожня, крім однієї жінки, яка стояла, дивлячись угору на одне з вікон. Ми маємо кілька гарних вікон із кольоровим склом, і наша церква варта того, щоб замилуватися нею. Жінка озирнулася, почувши шарудіння моїх кроків, і я побачив, що то була місіс Лестрандж.

Ми обое трохи помовчали, а тоді я сказав:

– Сподіваюся, вам подобається наша невеличка церква.

– Я милувалася вітражем, – сказала вона.

Голос у неї був приємний, низький, з гарною й чітко окресленою вимовою. Вона додала:

– Мені шкода, що ваша дружина не застала вчора мене вдома.

Ми поговорили ще кілька хвилин про церкву. Місіс Лестрандж явно була культурною жінкою, яка дещо знала про історію та архітектуру церкви. Ми вийшли з будівлі разом і пішли по дорозі, бо одна з доріг до церковного дому проминала її будинок.

– Заходьте до мене, будь ласка. І скажіть, якої ви думки про те, що я тут зробила.

Я прийняв запрошення. Дім під назвою Мала Брама раніше належав полковникові, що служив в Індії, і я не міг не відчутти полегкості, побачивши, що тут уже немає ані бронзових столів, ані бірманських ідолів. Тепер кімнати були вмебльовані дуже просто, але з винятково вишуканим смаком. Навколо витав дух гармонії й миру.

Але я відчував усе більший і більший подив, міркуючи, що могло привести таку жінку, як місіс Лестрандж, до Сент-Мері-Мід. Вона з такою очевидністю була жінкою світською, що годі було збагнути, чому вона вирішила закопатися в невеличкому селі.

У прозорому світлі її вітальні я отримав нагоду вперше побачити її зблизька.

Це була дуже висока жінка. Вона мала золотаве волосся з відтінком рудого кольору. Брови та вії були в неї чорні чи то від фарби, чи то від природи – я не міг зрозуміти. Якщо, як я насамперед подумав, вона нафарбувалася, то це було зроблено дуже майстерно. Її обличчя, коли воно було спокійне, мало риси сфінкса, і в неї були найдивовижніші очі з тих, які мені доводилося бачити, – вони здавалися майже золотими.

Одягнена була з досконалою елегантністю, відчувалася легкість манер добре вихованої жінки, а проте було в ній щось парадоксальне й загадкове. Помітно було, що ця жінка ховає в собі таємницю. Мені згадалося слово, яке вжила Грізельда: «Зловісна». Дурниця, звичайно, але чи така вже дурниця? У моїй свідомості промайнула непрохана думка: «Ця жінка не зупиниться ні перед чим».

Ми розмовляли про цілком нормальні речі: картини, книжки, старі церкви. А проте мене мучила думка, що йшлося про інше, що місіс Лестрандж хоче сказати мені щось зовсім не те. Вона спрямовувала розмову, як мені здалося, на теми, що не мали жодного стосунку до її особистого життя. Вона не згадала ані про свого чоловіка, ані про своїх родичів.

Але протягом усієї нашої розмови в її погляді відчувалося благання. Він нібито промовляв: «Чи можу я довіритися вам? Я хотіла б. Але чи допоможете ви мені?»

Втім зрештою той вираз розтанув, зник – чи, може, то була тільки моя фантазія? У мене виникло відчуття, що моя присутність стала небажаною. Я підвівся й рушив до дверей. Виходячи з кімнати, я оглянувся й побачив, що вона дивиться навздогін мені з розгубленим виразом обличчя, у якому застиг сумнів. Підкоряючись несподіваному імпульсу, я обернувся й підійшов до неї:

– Чи можу я вам чимось допомогти?..

Вона сказала із сумнівом у голосі:

– Це дуже люб'язно з вашого боку..

Ми обоє помовчали. Потім вона сказала:

– Хотіла б я знати. Але це дуже складно. Ні, я не думаю, що хтось може допомогти мені. Але дякую за те, що запропонували свою допомогу.

Ця фраза здалася мені завершальною, і я пішов. Але, йдучи додому, я сушив собі голову. Ми не звикли до таємниць тут, у Сент-Мері-Мід.

На додачу до всіх сьогоднішніх подій на мене було вчинено напад, шойно я встиг зачинити за собою хвіртку. Міс Гартнел притаманне дивовижне уміння нападати на людей, відрізаючи їм усі шляхи до відступу.

– Я вас бачила! – вигукнула вона з важкою іронією в голосі. – І я така збуджена. Зараз ви мені все розкажете!

– Що я вам розкажу?

– Про таємничу леді! Вона вдова чи має десь чоловіка?

– Не знаю. Вона мені не сказала.

- Невже справді? Таж вона просто не могла не згадати про це бодай мимохідь. Схоже, вона мала якусь причину не розповідати про себе.

- Мені так не здалося.

- Он як! Але, як каже наша дорога міс Марпл, ви живете десь поза нашим світом, любий панотче. Скажіть, вона давно знайома з доктором Гейдоком?

- Вона про нього не згадала, тому я нічого не знаю.

- Справді? Але про що ж ви тоді розмовляли?

- Про картини, музику, книжки, - відверто зізнався я.

Міс Гартнел, єдиною темою розмов для якої є питання суто особистого характеру, подивилася на мене підозріливим і недовірливим поглядом.

Скориставшись із того, що вона на мить розгубилася, не знаючи, як їй бути далі, я сказав «на добраніч» і швидко пішов геть.

Я навідав одного зі своїх парафіян у селі й повернувся в церковний дім через садову хвіртку, проминувши на своєму шляху небезпечний паркан, який обгороджував сад міс Марпл. Проте я не бачив, як би вона могла довідатися про мою зустріч із місіс Лестрандж, адже це було вище людських можливостей, тому почував себе у відносній безпеці.

Коли я взяв хвіртку на засув, то мені спало на думку зазирнути до сарайчика в саду, що його молодий Лоренс Реддінг використовував як майстерню, і на власні очі побачити, як просувається його робота над портретом Грізельди.

Я коротко розповідаю тут про речі, які можуть згодитися мені у світлі подальших подій, але торкаюся лише найнеобхідніших подробиць.

Я не мав найменшої підозри, що в сарайчику, можливо, хтось є. Звідти не лунав жоден голос, який би міг мене остерегти, і, думаю, мої власні кроки були зовсім нечутні в густій траві.

Я відчинив двері й розгублено зупинився на порозі. Бо в сарайчику було двоє людей - чоловік і жінка. Чоловік обіймав жінку й палко її цілував.

Ті двоє були художником Лоренсом Реддінгом і місіс Протеро.

Я швидко зачинив двері й відступив до свого кабінету. Там я сів у крісло, закупив люльку й спробував обміркувати ситуацію. Відкриття, яке я зробив, стало справжнім шоком для мене. Тим більше, що моя розмова з Летицією сьогодні пополудні вселила мені майже впевненість у тому, що між нею й молодим чоловіком виникло певне взаєморозуміння. Тим більше, що я був переконаний - вона думає так само. Так чи інак, але не виникло жодних підстав сумніватися: вона не має найменшого уявлення про почуття художника до її мачухи.

Нічогенький собі клубок. Долаючи внутрішнє роздратування, я віддав належне міс Марпл. Вона не дала себе одурити, а з великою точністю вгадала, як розвиваються події. Я хибно витлумачив її багатозначний погляд на Грізельду.

Я ніколи не думав, що місіс Протеро може брати якусь участь у цій історії. Місіс Протеро радше справляла на мене враження дружини Цезаря - спокійна, врівноважена жінка, яку ніхто не запідозрив би в глибоких почуттях.

Я саме дійшов до цієї точки у своїх роздумах, коли стук у засклені двері мого кабінету повернув мене до реальності. Я підвівся на ноги й підійшов до них. За дверима стояла місіс Протеро. Я відчинив двері, і вона увійшла, не чекаючи запрошення з мого боку. Вона перетнула кімнату, важко відсапуючись, і впала на канапу.

У мене виникло враження, що я ніколи не бачив її раніше. Спокійна жінка з урівноваженим характером, яку я знав раніше, кудись зникла. На її місці сиділо заспане створіння з розпачем у погляді. Уперше до мене дійшло, що Анна Протеро – дуже вродлива жінка.

Вона була шатенкою з блідим обличчям і глибоко посадженими сірими очима. Вона розчервонілася, і груди їй здіймалися від напруженого дихання. Я мав таке враження, ніби статуя раптово повернулася до життя. Я закліпав очима перед таким перетворенням.

– Я визнала за ліпше прийти до вас, – сказала вона. – Ви все бачили, так?

Я кивнув.

Вона мовила дуже спокійним голосом:

– Ми кохаємо одне одного..

Я не сказав нічого, і вона додала:

– Думаю, наша поведінка здається вам дуже аморальною.

– А ви чекаєте, я вам скажу щось інше, місіс Протеро?

– Ні... ні. Думаю, що ні.

Я продовжив, намагаючись говорити якнайлагіднішим голосом:

– Ви жінка одружена..

Вона урвала мене:

– О, я знаю, я це знаю! Ви ж не думаете, що я не нагадувала собі про це безліч разів?! Я не така вже погана жінка, справді не дуже погана. І взаємини між нами не зайшли так далеко, як ви, можливо, собі уявляєте.

– Радий це почути, – сказав я серйозним голосом.

Вона досить боязко запитала:

– Ви скажете моему чоловікові?

Я досить сухо їй відповів:

– Існує загальна думка, що священик неспроможний поводитися, як джентльмен. Це неправда.

Вона подивилася на мене із вдячністю.

– Я така нещасна. О, так жажливо нещасна. Я просто не можу жити далі так, як живу. І я не знаю, що мені робити, – її голос піднявся зі злегка істеричною ноткою в ньому. – Ви собі не уявляєте, на що схоже мое життя. Я страждала з Луцієм від самого початку. Жодна жінка не може почуватися

з ним щасливою. Я хочу, щоб він помер... Це жахливо, але я справді так хочу... Я в розпачі. Повірте мені, я справді в розпачі.

Вона підхопилася на ноги й визирнула в засклені двері.

- Що то було? Мені щось почулося. Може, то був Лоренс?

Я підійшов до засклених дверей, що їх забув як слід причинити. Вийшов назовні й подивився в сад, але не побачив там нікого. Проте я був майже впевнений – мені теж щось почулося. Чи, можливо, мене до цього схилила її переконаність.

Коли я повернувся до кімнати, вона сиділа, нахилившись уперед і низько опустивши голову. Вона була картиною розпачу. Вона знову повторила:

- Я не знаю, що мені робити. Я не знаю, що мені робити.

Я підійшов і сів поруч із нею. Мовив ті речі, що їх, як я думав, було моїм обов'язком говорити, і намагався, щоб мої слова звучали з достатньою переконливістю, хоч пам'ять докірливо нагадувала мені: сьогодні ж таки вранці я вголос заявив, що світ став би набагато кращим, якби полковника Протеро не було в ньому.

Насамперед я просив її утриматися від будь-яких необміркованих дій. Покинути дім і свого чоловіка було б надзвичайно серйозним кроком.

Не думаю, що вона зі мною погодилась. Я жив достатньо довго на світі і знаю: переконувати закохану людину нехай там у чім – означає марнувати свої зусилля, але я тішив себе надією, що мої слова принесли їй бодай невеличку розраду.

Коли вона підвелася, то подякувала мені й пообіцяла обміркувати все те, що я сказав.

Проте, коли вона пішла, мене охопило досить кепське відчуття. Я зрозумів, що досі хибно оцінював характер Анни Протеро. Вона вразила тепер мене як жінка відчайдушна, як той різновид жінки, котра не зупиниться ні перед чим, якщо її емоції будуть розбуджені. І ось вона розпачливо, дико й божевільно закохалася в Лоренса Реддінга – чоловіка, на кілька років молодшого, ніж вона. Мені це не сподобалося.

Розділ четвертий

Я зовсім забув, що ми сьогодні запросили Лоренса Реддінга на обід. Коли Грізельда забігла до мого кабінету й висварила мене, нагадавши, що залишаються тільки дві хвилини до обіду, а я не готовий, це повідомлення захопило мене цілком зненацька.

- Сподіваюся, усе буде гаразд! – гукнула Грізельда мені навздогін, коли я підіймався сходами. – Я обмірковувала все те, що ти сказав, під час ланчу і розпорядилася підготувати на обід кілька справді смачних страв.

Я тут хотів би лише мимохідь зауважити, що сьогоднішня трапеза, яка відбулася досить пізно, підтвердила слова Грізельди про те, що в неї все виходить набагато гірше, коли вона старається, аніж тоді, коли ставиться до своїх обов'язків господині дому цілком байдуже. Меню було вельми амбітним у своєму задумі, і Мері, здавалося, відчувала якусь хворобливу

втіху, зі злостивою винахідливістю подбавши про те, щоб недосмажені страви чергувалися з пересмаженими. Устриць, які Грізельда замовила і які, здавалося, було неможливо ані недосмажити, ані пересмажити, бо їх подавали на стіл сирими, ми, на жаль, не змогли скуштувати, бо в домі не знайшлося жодного інструменту, який би міг їх відкрити, і це з'ясувалося тільки тоді, коли їх уже треба було їсти.

Я сумнівався, що Лоренс Реддінг прийде до нас обідати – адже знайти якийсь привід, щоб не з'явитися, йому було б зовсім неважко.

Проте він прийшов із належною пунктуальністю, і ми четверо посідали за стіл. Лоренс Реддінг – чоловік, безперечно, привабливий. Він має приблизно років тридцять віку. Волосся в нього темне, але очі блискучого, майже осяйного синього кольору. Він належить до тих молодих людей, які все роблять добре. Він успішно грає в різні ігри, влучно стріляє, з нього добрий актор-аматор, і він здатен розповісти надзвичайно цікаву історію. Він може організувати будь-яку вечірку. Гадаю, у нього в жилах ірландська кров. Він аж ніяк не справляє враження типового художника. А проте, я думаю, він розумний живописець у сучасному стилі. Щодо мене, то я знаю про живопис дуже мало.

Було б цілком природно, якби на сьогоднішній обід він прийшов дещо стриманим і замкненим у собі. Проте він повадився з цілковитою невимушеністю. Думаю, ані Грізельда, ані Денніс не помітили нічого дивного в його поведінці. Мабуть, і я нічого не помітив би, якби не знав наперед, що сталося в тому сарайчику, який ми називаємо художньою майстернею.

Грізельда й Денніс були напрочуд веселі – вони безперервно жартували на тему доктора Стоуна та міс Крем, тему Головної Плітки в нашому селі. Несподівано я з болем усвідомив, що Денніс за віком набагато ближчий до Грізельди, аніж я. Він називав мене дядьком Леном, а її – Грізельдою. Це відкриття наповнило мене відчуттям самотності.

Думаю, мені неабияк зіпсувало настрій те, що я відкрив про місіс Протеро. Не можу сказати, що я часто поринаю в такі думки, адже ні до чого доброго вони не приводять.

Грізельда й Денніс заходили іноді дуже далеко у своїх жартах, але в мене не вистачало духу зупинити їх. Мені завжди було прикро усвідомлювати, що сама присутність священика стримує людей від невимушених розмов.

Лоренс брав активну участь у їхній веселій бесіді. Проте я відчував, що його погляд постійно ковзав туди, де сидів я, і тому не здивувався, коли після закінчення обіду він увійшов за мною до мого кабінету.

Коли ми опинилися наодинці, його поведінка змінилася.

– Ви відкрили нашу таємницю, сер, – сказав він. – Що ви збираєтесь із нею робити?

Я міг говорити набагато відвертіше з Реддінгом, аніж говорив із місіс Протеро, і я скористався з цієї нагоди. Він сприйняв мої слова дуже добре.

– Звичайно, – сказав він, коли я закінчив, – ви зобов'язані говорити саме те, що мені сказали. Ви – священик. Я аж ніяк не хочу принизити вас цим твердженням. Правду кажучи, я розумію, що ви маєте цілковиту слухність. Але те, що відбувається між Анною і мною, – це не зовсім звичайна річ.

Я сказав йому, що люди промовляють такі слова від першопочатку часів, і дивна маленька усмішка скривила йому губи.

- Ви хочете сказати, кожен думає, що його історія унікальна? Може, і так. Але одному ви повинні повірити.

Він запевнив мене, що досі «між ними не було нічого поганого». Анна, сказав він, - це одна з найширших і найвірніших жінок із тих, які існують на світі. Але що станеться далі, йому невідомо.

- Якби це відбувалося в романі, - похмуро сказав він, - то старий помер би - і то був би чудовий вихід для всіх.

Я сказав йому кілька докірливих слів.

- О, я зовсім не мав на увазі, що хочу штрикнути його ножом у спину, хоч був би глибоко вдячний кожному, хто так би зробив. Немає у світі такої людини, яка сказала б добре слово про нього. Я, можна сказати, здивований, що перша місіс Протеро не порішила його. Я зустрічався з нею кілька років тому, і вона здалася мені жінкою, яка на це здатна. Одна з тих небезпечних жінок, які вміють приховати свої емоції в собі. Він біситься й лютує, повсюди влаштовує скандали, він підлий, як диявол, а таку паскудну вдачу, як у нього, годі знайти. Ви не можете собі уявити, що довелося витерпіти від нього Анні. Якби я мав у кишені бодай кілька пенні, то давно вивіз би її звідси.

І тоді я заговорив із ним дуже відверто. Я попросив його покинути Сент-Мері-Мід. Залишаючись тут, він тільки погіршить нещасливу долю Анни Протеро, яка справді гірко страждає. Люди почнуть базікати, їхні балачки дійдуть до вух полковника Протеро - і її становище стане зовсім нестерпним.

Лоренс запротестував:

- Ніхто нічого про це не знає, крім вас, отче.

- Мій любий хлопче, ви недооцінюєте детективний інстинкт сільського життя. У Сент-Мері-Мід кожному відомо все про ваші найінтимніші справи. В Англії не знайдеш детектива, кращого за стару панну непевного віку, яка має необмежене дозвілля.

Але він заперечив, що в їхньому випадку все гаразд. Усі думають, він залицяється до Летиції.

- А вам не спадало на думку, - запитав я, - що й Летиція може думати так само?

Це припущення неабияк його здивувало. Летиції до нього байдужісінько - заперечив він. Він переконаний у цьому.

- Вона дивна дівчина, - сказав він. - Схоже, вона завжди витає в якихось мріях, але під ними, я думаю, міркує досить практично. Гадаю, уся її замріяність - лише поза. Летиція чудово знає, що вона робить і що їй треба робити. І їй притаманна риса якоїсь дивної мстивості. Дивне в ній те, що вона ненавидить Анну. Вона терпіти її не може. А проте Анна завжди була янголом у стосунку до неї.

Річ не в тому, що я повірив його словам. В уявленні закоханих молодиків їхня кохана завжди поводить себе мов янгол у всіх ситуаціях життя. Проте, за всіма моїми спостереженнями, Анна справді ставилася до своєї падчерки

лагідно й справедливо. Я сам був неабияк здивований гіркотою, яку відчув у тоні Летиції в той день.

Ми мусили урвати свою розмову на цьому, бо Грізельда й Денніс вдерлися до мого кабінету й сказали, що я не повинен налаштовувати Лоренса поводитися, як старий зануда.

- О Господи! - вигукнула Грізельда, падаючи в крісло. - Як мені хочеться, щоб тут сталася якась несподіванка. Убивство або принаймні пограбування.

- Я не думаю, що тут є що пограбувати, - сказав Лоренс, намагаючись підлаштуватися під її настрої. - Хіба що ми вкрадемо вставні щелепи міс Гартнел.

- Вони клацають жакливо, - сказала Грізельда. - Але ви помиляєтеся, що тут нема чого пограбувати. У Старій Садибі є чудове старе срібло. Чудові сільнички, і чаша Карла Другого, і багато чого подібного. Вартістю в кілька тисяч фунтів, я думаю.

- Старий, либонь, підстрелить вас зі свого армійського револьвера, - сказав Денніс. - І зробить це з превеликою втіхою.

- А в мене є пістолет «маузер», - сказав Лоренс.

- Справді? Як цікаво! А навіщо він вам?

- Сувенір із війни, - коротко відповів Лоренс.

- Старий Протеро показував сьогодні своє срібло Стоуну, - повідомив Денніс. - Старий Стоун прикидався, ніби це йому надзвичайно цікаво.

- Я чула, вони посварилися за курган, - сказала Грізельда.

- О, вони вже помирилися, - сказав Денніс. - А проте я не можу собі уявити, що люди сподіваються викопати з того кургану.

- Старий Стоун вельми мене дивує, - сказав Лоренс. - Він буває якийсь дуже неухажливий. Іноді виникає враження, що він нічого не тямить у своїй професії.

- Це кохання, - сказав Денніс. - Чарівна Крем, тобі пряма дорога в гарем. Твої зуби білі й наповнюють мене захватом. Прилинь до мене, стань моєю нареченою. І в «Синьому кабінеті», в одній зі спалень...

- Годі, Деннісе, - сказав я.

- Ну, то гаразд, - сказав Лоренс. - Мені пора йти. Дуже вам дякую, місис Клемент, за чудовий вечір.

Грізельда й Денніс пішли його проводити. Денніс повернувся до кабінету сам-один. Щось, певно, сталося, бо мій небіж був сердитий і роздратований. Він блукав по кімнаті, спохмурнілий, і копав меблі.

Наші меблі такі обшарпані, що навряд чи їх можна більше пошкодити, проте я наважився висловити неспівливий протест.

- Даруйте, - вибачився Денніс.

Він помовчав хвилину, а тоді раптом вибухнув:

- Якою безглуздою є ця плітка!

Я був трохи здивований.

- Ти про що? - запитав я.

- Я не знаю, чи повинен вам казати, - засумнівався він.

Мій подив усе зростав.

- Це так гидко, так неприємно, - знову озвався Денніс. - Блукати повсюди й розповідати плітки. Навіть не розповідати, а лише натякати. Ні, пробачте, я прокляв би себе, якби вам розповів! Це надто гидко.

Я подивився на нього з цікавістю, але наполягати далі не став. Хоч мені справді було дуже цікаво. Денніс не мав звичаю брати щось так близько до серця.

У цю хвилину увійшла Грізельда.

- Щойно зателефонувала міс Везербі, - сказала вона. - Місіс Лестрандж вийшла з дому о чверть на дев'яту й досі не повернулася. Ніхто не знає, куди вона пішла.

- А чому хтось має про це знати?

- Бо вона пішла не до доктора Гейдока. Міс Везербі це знає, бо телефонувала міс Гартнел, яка живе по сусідству з ним, і вона не могла б її не побачити.

- Для мене справжня таємниця, - сказав я, - як люди примудряються істи в цьому селі. Певно, вони ідять, стоячи біля вікон і тримаючи тарілку в руках, аби нічого не прогавити.

- І це ще далеко не все, - сказала Грізельда голосом, що тремтів від утіхи. - Вони вже розвідали ситуацію в «Синьому кабані». Доктор Стоун і міс Крем живуть у сусідніх кімнатах, але, - і вона врочисто помахала вказівним пальцем, - спільних дверей між ними нема!

- Уявляю розчарування, яке їх спіткало, - сказав я.

Грізельда весело засміялася.

Четвер почався погано. Дві дами з моєї парафії надумали посваритися через церковне декорування. Мене покликали, щоб я розмирих двох жінок середнього віку, які буквально тремтіли від люті. Це було б досить цікаве явище, якби воно не завдавало обом стільки болю.

Потім мені довелося висварити двох хлопчиків із хору за те, що ті не переставали смоктати цукерки під час служби Божої, і мене опанувало прикре відчуття, що я не віддавав своїй справі стільки серця, скільки мав би віддавати.

Потім наш органіст, який є надзвичайно вразливим, на щось образився, і я мусив його заспокоювати.

Крім того, четверо моїх бідніших парафіян відкрито повстали проти міс Гартнел, яка кипіла гнівом, коли прийшла повідомити мені про це.

Уже йдучи додому, я зустрів полковника Протеро. Він був у пречудовому гуморі, бо щойно засудив трьох браконьєрів у своїй ролі мирового судді.

- Рішучість! - вигукнув він своїм гучним голосом. Він трохи глухий, тому в розмові підвищує голос, як це властиво більшості глухих людей. - Ось що нам треба сьогодні - рішучість! Зараз я вам наведу приклад. Той мерзотник Арчер учора вийшов із в'язниці й запрягся помститися мені, як я довідався. Нахабний сучий син. «Люди, яким погрожують, довго живуть», - так говорить давнє прислів'я. Я покажу йому, що означає помста, коли наступного разу він набереться нахабства полювати на моїх фазанів. Слабкість! Ми всі сьогодні виявляємо слабкість! Ми неспроможні покарати негідника так, як він того заслуговує. Вас завжди закликають пам'ятати про те, що він має дружину й дітей. Клята нісенітниця. Дурниці. Чому чоловік має уникнути відповідальності за свої вчинки, якщо він скиглить, згадуючи про свою жінку й дітей? Для мене все одно, хто ти такий, - доктор, адвокат, священик, браконьєр, безнадійний пияк, - але якщо тебе спіймали на порушенні закону, то нехай закон тебе покарає. Ви зі мною згодні, я в цьому переконаний.

- Ви забуваєте про те, що мое покликання спонукає мене шанувати одну якість над усіма - якість милосердя, - відповів йому я.

- Щодо мене, то я чоловік справедливий. Ніхто цього заперечувати не стане.

Я промовчав, і він різко мене запитав:

- Чому ви не відповідаєте? Про що ви думаєте, чоловіче?

Я завагався, але потім вирішив заговорити.

- Я думаю про те, - сказав я, - що коли настане мій смертний час, мені буде шкода, якщо я не зможу нічим похвалитися, крім того, що був справедливим. Адже це може означати, що й до мене поставляться лише справедливо.

- Ет! Чого нам бракує, то це бойового духу в християнстві. Я завжди виконував свій обов'язок, так мені здається. Та годі про це. Я прийду до вас сьогодні ввечері, як і пообіцяв. Але ми зустрінемося не о шостій, як домовлялися, а на чверть години пізніше. О шостій п'ятнадцять, якщо ви нічого не маєте проти. Я маю зустрітися з одним чоловіком у селі.

- О шостій п'ятнадцять мене цілком влаштовує.

Він змахнув своїм ціпком і пішов геть. Обернувшись, я мало не зіткнувся зі своїм помічником Госом. Він здався мені зовсім хворим сьогодні. Я хотів лагідно висварити його, бо він припустився деяких похибок у своїй службі, але, побачивши його бліде напружене обличчя, зрозумів: він почуває себе дуже зле.

Я сказав йому про це, але він став заперечувати, хоч і не вельми енергійно. Зрештою він зізнався, що йому й справді недобре, і прийняв мою пораду піти додому й лягти в ліжку.

Я поквалпно з'їв ланч і пішов зробити кілька візитів. Грізельда поїхала до Лондона дешевим поїздом, який ходив у четвер.

Повернувся додому десь за чверть години до четвертої, маючи намір накидати бодай обриси недільної проповіді, але Мері сказала мені, що містер Реддінг чекає мене в кабінеті.

Я побачив, що він ходить туди-сюди зі стурбованим обличчям. Він здавався блідим і змученим.

Коли я увійшов, він рвучко обернувся до мене.

- Знаєте, сер, я багато думав про те, що ви мені сказали вчора. Я не спав усю ніч, міркуючи над вашою порадою. Ви маєте рацію. Я повинен із цим порвати й тікати звідси.

- Мій любий хлопче, - сказав я.

- Ви мали слухність, коли сказали про те, що діється з Анною. Я лише побільшую її нещастя, залишаючись тут. Вона надто порядна жінка, щоб дозволити мені щось іще. Я бачу, що повинен розлучитися з нею. Я й так надто ускладнив її життя, а воно й без того було тяжке. Допоможи мені, небо.

- Бачу, ви прийшли до єдиного можливого рішення, - сказав я. - Я знаю, вам тяжко ухвалити його, але, повірте мені, воно найкраще з того, що ви маєте.

Я бачив: він вважає, що так легко говорити людині, яка не дуже добре собі уявляє, про що їй розповідають.

- Ви подбаєте про Анну? Вона потребує друга.

- Можете бути певні, я зроблю все, що зможу.

- Дякую вам, сер. - Він міцно потис мені руку. - Ви хороша людина, отче. Я зустрінуся з нею сьогодні ввечері, щоб попрощатися, і я, мабуть, спакуюся й поїду звідси завтра. Немає сенсу продовжувати агонію. Дякую вам за дозвіл скористатися вашим сарайчиком як художньою майстернею. Я шкодую, що не встиг закінчити портрет місіс Клемент.

- Не турбуйтеся про це, мій любий хлопче. До побачення, і нехай Господь вас благословить.

Коли він пішов, я спробував сісти за свою проповідь, але з малим успіхом. Я не міг перестати думати про Лоренса та Анну Протеро.

Я випив філіжанку чаю, холодного й чорного, який мені зовсім не смакував, а о пів на шосту задзвонив телефон. Мені повідомили, що містер Ебот із Нижньої Ферми помирає, і просили, щоб я негайно приїхав.

Я відразу ж зателефонував до Старої Садиби, бо до Нижньої Ферми майже дві милі відстані і я ніяк не міг повернутися на чверть сьомої. Я так і не навчився їздити на велосипеді.

Проте мені сказали, що полковник Протеро щойно виїхав із дому на автомобілі, тож я пішов, попросивши Мері повідомити полковникові, що мене викликали до вмирущого, але я спробую повернутися додому о пів на сьому або трохи пізніше.

Розділ п'ятий

Було ближче до сьомої години, ніж до пів на сьому, коли я наблизився до хвіртки церковного дому, повертаючись звідти, куди мене викликали. Перш ніж я підійшов до неї, вона розчинилася і з неї вийшов Лоренс Реддінг. Побачивши мене, він завмер на місці, і я був вражений його виглядом. Він був схожий на чоловіка, який перебуває на межі божевілля. Його очі

дивилися дивним поглядом, він був смертельно блідий і тремтів та смикався всім тілом.

На мить мені здалося, він п'яний, але я відкинув це припущення відразу.

- Вітаю вас, - сказав я. - Ви знову приходили побачитися зі мною? Пробачте, що мене не було вдома. Але я вже повернувся. Я мушу побачитися з полковником Протеро, щоб переглянути деякі рахунки - але це, я думаю, не займе багато часу.

- Протеро, - сказав він. І раптом засміявся. - Протеро?! Ви хочете побачитися з полковником Протеро?! О, ви скоро його побачите! Богом присягаюся - ви його побачите!

Я витріщився на нього й інстинктивно простяг руку, щоб торкнутися його. Він рвучко відсахнувся від мене.

- Ні! - майже викрикнув він. - Я повинен піти геть - щоб подумати. Я маю подумати. Мушу подумати.

Він зірвався бігти й швидко зник дорогою до села, залишивши мене стояти на місці. Моя перша думка про те, що він вихилив добру порцію якогось міцного трунку, повернулася до мене.

Зрештою я похитав головою й пішов у дім. Парадні двері ми завжди залишаємо відчиненими, проте я натиснув на кнопку дзвінка. Мері вийшла мені назустріч, обтираючи руки фартухом.

- То ви нарешті повернулися, - зауважила вона.

- Полковник Протеро тут? - запитав я.

- Він у кабінеті. Сидить тут від чверті на сьому.

- А містер Реддінг тут був?

- Він прийшов кілька хвилин тому. Запитав про вас. Я сказала йому, що ви повернетесь додому за кілька хвилин і що полковник Протеро чекає вас у кабінеті, і він сказав, що теж вас почекає, і пішов туди. Він зараз там.

- Ні, його там немає, - сказав я. - Щойно зустрів його на дорозі.

- Ну, то я не чула, щоб він вийшов. У такому разі він тут залишався не довше, як хвилину або дві. Господиня ще не повернулася з міста.

Я неуважно кивнув головою. Мері повернулася на свою кухонну територію, а я пройшов коридором і відчинив двері до кабінету.

Після коридорної темряви проміння вечірнього сонця, яке вливалось до кімнати, примусило мене закліпати очима. Я ступив крок або два вперед і завмер на місці.

Протягом якоїсь хвилини моя свідомість відмовлялася сприймати картину, що постала переді мною.

Полковник Протеро лежав, розкинувши руки, на письмовому столі в жахливо неприродній позі. На столі біля його голови стояла калюжа червоної рідини, що капала на підлогу з жахливим звуком «плюх-плюх-плюх».

Я опанував себе й підійшов до нього. Його шкіра на дотик була холодна. Рука, яку я підняв, безживно впала назад. Чоловік був мертвий – йому прострелили голову.

Я пішов до дверей і покликав Мері. Коли вона прийшла, я наказав їй бігти так швидко, як тільки зможе, і привести сюди доктора Гейдока, який жив на розі вулиці. Я сказав їй, що в нас стався нещасливий випадок.

Потім я зачинив двері кабінету й став чекати, коли прийде лікар.

На щастя, Мері застала його вдома. Гейдок – дуже порядний чоловік, високий, стрункий, міцний, із чесним, суворим обличчям.

Його брови підскочили вгору, коли я мовчки показав йому через кімнату. Але, як справжній лікар, він не виявив жодного знаку емоцій. Нахилився над трупом і швидко його оглянув. Потім випростався й подивився на мене.

– Ну то що? – запитав я.

– Він мертвий-мертвісінький – мертвий уже протягом півгодини, я думаю.

– Самогубство?

– Цілком виключено, чоловіче. Подивіться, у якому місці рана від пострілу. Крім того, якщо він сам себе застрелив, то де зброя?

Справді, ніде нічого подібного не було.

– Нам не слід ні до чого тут доторкатися, – сказав Гейдок. – Я ліпше негайно зателефоную в поліцію.

Він підняв слухавку й промовив у неї кілька фраз. Він виклав факти так лаконічно, як тільки зміг, потім поклав слухавку й підійшов туди, де я сидів.

– Справа кепська. Як ви його знайшли?

Я йому пояснив.

– Це... вбивство? – запитав я слабким голосом.

– Схоже на те. Та й що б це зрештою могло бути? Дивна історія. Хто міг затаїти таку злість на старого бідолаху? Звісно, я знаю, мало хто його любив, але людину не часто вбивають лише тому, що її не люблять, отже, йому вельми не пощастило.

– Тут сталася ще одна дивна подія, – сказав я. – Мені сьогодні зателефонували й попросили прийти до вмирущого парафіянина. Коли я туди прийшов, усі були дуже здивовані побачити мене. Хворому було набагато краще, ніж у попередні дні, і його дружина категорично заперечила, що телефонувала мені.

Гейдок насупив брови.

– Це дуже й дуже підозріло. Вас вирішили прибрати з дороги. А де ваша дружина?

– Вона поїхала до Лондона на цілий день.

– А служниця?

- Вона на кухні - у протилежному кінці будинку.

- Де вона не могла почути нічого з того, що відбувалося тут. Паскудні справи. Хто знав, що Протеро ввечері прийде сюди?

- Він кричав про це вранці на вулиці, як завжди, своїм найгучнішим голосом.

- Отже, про це знало все село? Зрештою воно завжди знає про все. Вам часом не відомо, хто мав до нього якісь претензії?

Думка про біле обличчя Лоренса Реддінга і його вибалушені очі прийшла мені в голову. Мене врятувало від відповіді човгання кроків у коридорі за дверима.

- Поліція, - сказав мій друг і підвівся на ноги.

Нашу поліційну силу уособлював констебль Герст, який мав надзвичайно поважний, але дещо стурбований вигляд.

- Добрий вечір, джентльмени, - привітався він із нами. - Інспектор буде тут через кілька хвилин. Тим часом я мушу виконати його інструкції. Я так розумію, що полковника Протеро знайдено застреленим - у церковному домі?

Він зробив паузу і з холодною підозрою спрямував на мене погляд, який я спробував зустріти з належним виразом свідомої невинності.

Він підійшов до письмового столу і заявив:

- Нічого не торкайтеся, поки прийде інспектор.

Для зручності читачів я подаю план свого кабінету.

Констебль дістав записник, послинив олівець і спрямував очікувальний погляд на нас обох.

Я повторив свою розповідь про те, як натрапив на тіло. Коли він її записав, - а це забрало певний час, - то обернувся до лікаря.

- Йому вистрілили в голову з близької відстані.

- З якої зброї?

- Я не можу сказати остаточно, поки ми не витягнемо кулю. Але з великою певністю припускаю, що куля вилетіла з пістолета малої конструкції - скажімо, з маузера-25.

Я здригнувся, пригадавши свою вчорашню розмову з Лоренсом Реддінгом і його зізнання. Поліційний констебль втупив у мене погляд своїх холодних риб'ячих очей.

- Ви щось сказали, сер?

Я похитав головою. Хай би які підозри виникли в мене, вони були тільки підозрами, і тому я мусив тримати їх при собі.

- Коли, на вашу думку, сталася трагедія?

Лікар завагався на хвилину, перш ніж відповісти. Потім сказав:

- Смерть настала близько півгодини тому. Але не раніше, у цьому можна не сумніватися.

Герст обернувся до мене.

- А служниця щось чула?

- Наскільки мені відомо, вона нічого не чула, - сказав я. - Але ви ліпше запитайте в неї.

Та саме в цю хвилину прибув інспектор Слек, він приїхав на автомобілі з містечка Мач Бенгем, що розташоване за дві милі від нас.

Про інспектора Слека я можу лише сказати, що ніколи не бачив чоловіка, який би з такою енергією намагався поводитися всупереч своєму прізвищу [6 - Slack (англ.) - млявий.]. Він був темноволосий, з неспокійною і жвавою поведінкою, з чорними очима, які безперервно кліпали. Манери в нього були вкрай нахабними й брутальними.

Він відповів на наші привітання коротким кивком, схопив записник свого підлеглого, уважно його прочитав, пошепки обмінявся з ним кількома словами, потім підійшов до тіла.

- Тут уже, певно, все обмацане і зрушене з місця, - сказав він.

- Я ні до чого не доторкався, - сказав Гейдок.

- І я теж, - сказав я.

Інспектор протягом якогось часу дивився на те, що лежало на столі, й оглядав калюжу крові.

- Ага! - сказав він тоном тріумфу. - А ось і те, що нам треба. Годинник перекинувся, коли полковник упав грудьми на стіл. Він покаже нам час, коли стався злочин. Двадцять дві хвилини на сьому. Коли, ви сказали, жертва померла, докторе?

- Я сказав: близько півгодини тому, але...

Інспектор подивився на свого наручного годинника.

- П'ять хвилин на восьму. Я одержав повідомлення десять хвилин тому, за п'ять хвилин до сьомої. Тіло було знайдене близько чверті до сьомої. Я так розумію, що ви прийшли негайно. Скажімо, ви оглянули труп за десять хвилин до сьомої. Ви визначили термін смерті з точністю майже до хвилини.

- Я не можу вказати, коли сталася смерть, з абсолютною точністю, - сказав Гейдок. - Це приблизна оцінка.

- Але вона у вас досить точна, сер, досить точна.

Я спробував утрутитися до розмови:

- Щодо годинника...

- Пробачте, сер, але я сам поставлю вам запитання, які вважатиму необхідними. У мене мало часу. Тому вимагаю від вас абсолютної мовчанки.

- Так, але я хочу сказати вам...

- Абсолютної мовчанки, - відрубав інспектор, люто глипнувши на мене.

Я дав йому те, що він від мене хотів.

Він усе ще пильно оглядав письмовий стіл.

- Чого він тут сидів? - пробурчав він. - Він хотів написати записку? О, що це таке?

Він триумфально підняв догори клаптик паперу. Він був такий щасливий своєю знахідкою, що дозволив нам підійти до нього й подивитися на папірець разом із ним.

То був клопоть мого канцелярського паперу, і нагорі стояла цифра 6:20.

- «Шановний Клементе, - так починалася цидулка. - Пробачте, я більше не можу чекати, бо мені треба...»

На цьому слові записка закінчувалася закарлючкою.

- Ясніше очевидного! - вигукнув інспектор Слек із триумфом у голосі. - Він сідає сюди, щоб написати цидулку, а його ворог тихенько заходить у скляні двері і стріляє в нього, поки він пише. Що тут незрозумілого?

- Я лише хотів вам сказати... - почав я.

- Нічого не кажіть, сер, я не маю коли вас слухати. Зараз я пошукаю сліди.

Він опутився навкарачки й посунув до скляних дверей.

- Я вважаю, ви повинні знати... - вперто правив я своєю.

Інспектор підвівся на ноги. Він сказав із хвилюванням у голосі, але твердо:

- Ми поговоримо про це згодом. А зараз я попрошу вас, джентльмени, покинути приміщення. Будь ласка, вийдіть звідси негайно.

Ми дозволили йому виштовхати нас із кабінету, як дітей. Здавалося, минули години. Але було тільки чверть на восьму.

- Ну, от і все, - сказав Гейдок. - Коли цей самозакоханий осел захоче мене бачити, то скажете йому, нехай приходить до моєї приймальні. До побачення.

- Господиня повернулася, - сказала Мері, на мить з'явившись із кухні. Очі в неї були круглі й схвильовані. - Вона увійшла в дім хвилин п'ять тому.

Я знайшов Грізельду у вітальні. Вона здавалася зляканою, але й збудженою.

Я розповів їй про все, і вона уважно вислухала мене.

- Цидулка позначена цифрою 6:20, - закінчив я свою розповідь. - А годинник на столі впав, і стрілки зупинилися на позначці 6:22.

- Он як, - сказала Грізельда. - Але ти хіба йому не пояснив, що той годинник ми завжди ставимо на чверть години вперед?

- Ні, не пояснив, - сказав я. - Він не захотів мене слухати. Мої зусилля ні до чого не призвели.

Грізельда спохмурніла, вираз обличчя в неї був геть спантеличений.

- Але ж, Лене, це геть заплутує справу, - сказала вона. - Бо коли цей годинник показував двадцять хвилин на сьому, насправді було тільки п'ять хвилин після шостої, а в п'ять хвилин на сьому, я думаю, полковник Протеро ще сюди навіть не прийшов.

Розділ шостий

Ми протягом певного часу сушили собі голову над загадкою годинника, але так до жодного висновку й не дійшли. Грізельда сказала, я повинен зробити ще одне зусилля й розповісти про це інспекторові Слеку, але тут мене опанувало відчуття протесту, що його я інакше як осячюю впертістю назвати не можу.

Інспектор Слек повівся зі мною вкрай брутально - і то без будь-якої потреби. Я чекав тієї миті, коли зможу зробити свій цінний внесок у розслідування й поставити його в незручне становище, сказавши тоном лагідного докору:

- Якби ви тоді погодилися вислухати мене, інспекторе Слек..

Я сподівався, він принаймні перекинеється кількома словами зі мною, перш ніж покинути мій дім, але на свій подив почув від Мері, що він уже пішов, замкнувши двері кабінету й наказавши, щоб ніхто не смів туди заходити. Грізельда запропонувала піти до Старої Садиби.

- Це, певно, такий жах для Анни Протеро - з поліцією та всім іншим, - сказала вона. - Можливо, я зможу щось зробити для неї.

Я щиро схвалив цей план, і Грізельда пішла, отримавши інструкції негайно зателефонувати, якби їй здалося, що я зможу стати там у пригоді або принести розраду котрійсь із жінок.

Я став телефонувати вчителям недільної школи, які мали зібратися в церковному домі на сьому годину сорок п'ять хвилин, щоб опрацювати плани на наступний тиждень. Я подумав, що за тих обставин, які склалися, ці збори буде ліпше відкласти.

Наступним на сцену подій вийшов Денніс, який щойно повернувся з тенісної гри. Той факт, що відбулося вбивство й відбулося воно в церковному домі, схоже, дало йому глибокої втіхи.

- Це ж треба - опинитися на самому місці вбивства! - вигукнув він. - Мені завжди хотілося бути в самому його центрі. Навіщо поліція замкнула кабінет? Чи не підійде туди ключ від якихось інших дверей?

Я заборонив удаватися до будь-яких таких спроб. Денніс підкорився з вельми невдоволеною фізіономією. Випитавши в мене всі подробиці, він вийшов у сад шукати там слідів, весело зауваживши, що нам пощастило. Адже вколюшки тільки старого Протеро, якого ніхто не любив.

Його весела черствість роздратовувала мене, але, поміркуювавши, я подумав, що, певно, ставлюся з надмірною суворістю до хлопця. У тому віці, у якому перебував Денніс, детективний роман був чимось чи не найцікавішим у житті, а виявивши реальну детективну історію з реальним трупом, так би мовити, на ганку свого дому, хлопець із цілком нормальною психікою може

опинитися на сьомому небі від щастя. Смерть означає дуже мало для хлопця, якому шістнадцять років.

Грізельда повернулася додому десь через годину. Вона бачилася з Анною Протеро, прийшовши відразу по тому, як інспектор повідомив їй новину.

Довідавшись, що Анна Протеро востаннє бачила свого чоловіка в селі близько чверті до шостої і що вона не може пролити на подію ніякого світла, інспектор пішов геть, попередивши, що завтра він повернеться для більш серйозної розмови.

- Як на нього, то він був досить делікатним, - сказала Грізельда з роздратуванням у голосі.

- Як місіс Протеро сприйняла те, що сталося? - запитав я.

- Ну, знаєш, була досить спокійна, але вона завжди така.

- Атож, - погодився я. - Я не уявляю собі Анну Протеро в стані істерики.

- Звичайно, їй довелося пережити великий шок. Це було по ній видно. Вона подякувала за те, що я прийшла, і сказала, що нічим допомогти їй не можу.

- А як Летиція?

- Її не було вдома - десь грала в теніс. Вона ще не повернулася.

Запала пауза, а тоді Грізельда сказала:

- Ти знаєш, Лене, вона справді була дуже спокійна - спокійна аж занадто.

- Це шок, - припустив я.

- Так, мабуть. А проте... - Грізельда розгублено насупила брови. - Вона була якоюсь дивною. Не розгубленою, а, я сказала б, нажаханою.

- Нажаханою?

- Так - хоч вона цього й не показувала. Принаймні не хотіла показувати. Але в її очах застиг химерний насторожений погляд. Мені здалося, вона має якусь уявлення про те, хто його вбив. Вона знову й знову запитувала, кого підозрюють.

- Справді? - замислено перепитав я.

- Так, справді. Звичайно, Анна володіє досконалим самовладанням, та було видно, що вона геть вибита з рівноваги. Набагато більше, ніж можна було б припустити, адже ні для кого не таємниця, що вона не була йому дуже віддана. Радше, вона ставилася до нього з відвертою неприязню, якщо шукати між ними якусь почуття.

- Смерть іноді впливає на почуття людини, - сказав я.

- Так, я думаю, що так.

Увійшов Денніс, він був украй схвилюваний, бо знайшов на одній із клумб відбиток ноги. Він був переконаний, що поліція його не помітила й що виявлення того сліду стане поворотним пунктом розслідування.

Я перебув тривожну ніч. Денніс підхопився на ноги й вибіг із дому, не чекаючи сніданку, щоб «продовжити пошук слідів», так він мені сказав.

А проте не він, а Мері принесла нам найсенсаційнішу вранішню новину.

Ми саме сіли снідати, коли вона вбігла до кімнати з червоними щоками й блискучими очима й звернулася до нас із притаманною їй безцеремонністю.

- Чи повірите ви? Пекар щойно мені сказав. Вони заарештували молодого містера Реддінга.

- Заарештували Реддінга? - недовіжливо вигукнула Грізельда. - Це неможливо. Певно, йдеться про якусь дурну помилку.

- Ніякої помилки бути не могло, мем, - сказала Мері тоном зловтісної радості. - Містер Реддінг сам прийшов у поліцію й зізнався в убивстві. Учора пізно ввечері. Він увійшов до відділка, кинув на стіл пістолет і сказав: «Це я зробив». Ось так.

Вона подивилася на нас обох, енергійно кивнула головою й повернулася на кухню, задоволена ефектом, який справило на нас її повідомлення. Грізельда і я витріщилися одне на одного.

- О, це неправда, - сказала Грізельда. - Це не може бути правдою.

Вона звернула увагу на те, що я мовчу, і сказала:

- Лене, ти ж не думаєш, що це правда?

Я не знав, що їй відповісти. Я сидів мовчки, хоч думки вирували мені в голові.

- Певно, він збожеволів, - сказала Грізельда. - Абсолютно збожеволів. Чи, може, ти думаєш, вони оглядали удвох пістолет і він несподівано вистрелив?

- Таке припущення видається мені цілком неймовірним.

- Але полковник загинув унаслідок якогось нещасливого випадку. Бо я не бачу найменшого мотиву до вбивства. Яка реальна причина могла примусити Лоренса вбити полковника Протеро?

Я міг би відповісти на це запитання з достатньою переконливістю, але хотів у міру своїх можливостей уберегти Анну Протеро від будь-яких підозр. Ще залишалася можливість не вплутувати її ім'я в цю справу.

- Не забувай, нещодавно вони дуже посварилися, - сказав я.

- З приводу Летиції та її купального костюма. Але хіба це серйозна причина, адже навіть якби він та Летиція таємно заручилися, він не мав би жодних підстав убивати її батька.

- Ти не знаєш, які факти могли спричинитися до цієї справи, Грізельдо.

- То ти віриш у це, Лене?! О, як ти можеш! Я переконана, Лоренс ніколи не зірвав би жодної волосинки з його голови.

- Ти забула, що я зустрів його біля самої хвіртки. Він мав вигляд божевільного.

- Нехай і так! Але вбити він нікого не міг.

- Це також пояснює історію з годинником, - сказав я. - Лоренс, певно, поставив стрілки назад на 6:20 з думкою створити для себе алібі. Ти ж знаєш, що інспектор Слек потрапив у цю пастку.

- Ти помиляєшся, Лене. Лоренс знав, що цей годинник поспішає на п'ятнадцять хвилин. «Наш вікарій не хоче нікуди запізнюватися!» - мав звичай казати він. Лоренс ніколи б не помилився, поставивши стрілки назад, на 6:22. Він поставив би їх на ймовірніший час - скажімо, за чверть до сьомої.

- Він міг не знати, коли Протеро прийшов сюди. Або просто забув, що годинник поспішає.

- Ні, якщо ти замислив убивство, мусиш поставитися з пильною увагою до таких речей.

- Ти нічого не знаєш про це, моя люба, - лагідно заперечив я. - Ти ніколи нікого не вбивала.

Перш ніж Грізельда встигла мені відповісти, на стіл, за яким ми снідали, впала тінь і дуже приязний голос сказав:

- Сподіваюся, ви не подумаете, що я вдерлася до вас нахабно. Прошу вас пробачити мені. Але за тих сумних обставин, які склалися..

Це була наша сусідка - міс Марпл. Ми чемно відповіли, що вона анітрохи нам не заважає, і, почувши ці слова, вона увійшла в засклені двері. Я підсунув для неї стілець. Вона була така збуджена, що її щоки зарожевіли.

- Це жахливо, чи не так? Бідолашний полковник Протеро. Можливо, він був не надто приємним чоловіком і його не дуже любили в селі, але все одно його смерть засмучує. І якщо я не помиляюся, то його застрелили тут, у кабінеті церковного дому, чи не так?

Я відповів їй, що так, вона не помиляється.

- Але ж наш любий панотець не був тут присутній, правда ж? - запитала міс Марпл, звертаючись до Грізельди.

Я пояснив їй, де я був.

- Містера Денніса сьогодні тут немає? - запитала міс Марпл, озираючись навкруги.

- Денніс уявив себе детективом-аматором, - сказала Грізельда. - Він страшенно збуджений тим, що знайшов слід від ноги на одній із клумб, і, думаю, пішов до поліційного відділка повідомити про свою знахідку.

- О Господи, - сказала міс Марпл. - Така дивна історія і стільки шуму вона наробила! А містер Денніс думає, він знає, хто скоїв убивство. Я думаю, ми всі переконані в тому, що знаємо це.

- Ви вважаєте це очевидним? - запитала Грізельда.

- Ні, моя люба, я так не вважаю. Навпаки, я думаю, кожен підозрює когось іншого. Ось чому так важливо мати докази. Я, наприклад, цілком переконана, що знаю, хто це зробив. Але мушу зізнатися, у мене немає щонайменшого доказу. Я знаю, треба бути дуже обережним у тому, що ти кажеш, коли виникають такі ситуації, бо тебе можуть звинуватити в умисному наклепі, чи не так? Тому я налаштувалася бути надзвичайно

обережною в розмові з інспектором Слеком. Він надіслав повідомлення, що прийде сьогодні вранці побачитися зі мною, але він шойно зателефонував мені й сказав, що необхідність у нашій зустрічі відпала.

- Думаю, після арешту вона й справді для нього відпала, - сказав я.

- Після арешту? - Міс Марпл нахилилася вперед, її щоки ще більше зарожевіли від збудження. - Я не чула, що відбувся якийсь арешт.

Надто рідко буває, щоб міс Марпл була гірше поінформована, ніж ми, тому я не мав ані найменшого сумніву, що їй усе відомо про подальший розвиток подій.

- Схоже, ми з вами говорили про різні речі, - сказав я. - Атож, арешт відбувся, заарештували Лоренса Реддінга.

- Лоренса Реддінга? - Міс Марпл здавалася дуже здивованою. - Я ніколи не подумала б...

Грізельда урвала її схвильованим голосом:

- Я не можу повірити в це навіть тепер. Навіть тепер, коли він зізнався.

- Зізнався? - перепитала міс Марпл. - Ви кажете, він зізнався? Диво та й годі! Виходить, я нічого не розуміла!

- Я не можу позбутися відчуття, що то був нещасний випадок або щось подібне, - сказала Грізельда. - Тобі так не здається, Лене? Я хочу сказати, той факт, що він сам зізнався в убивстві, веде до такого висновку.

Міс Марпл енергійно нахилилася вперед.

- То він сам зізнався, кажете?

- Так.

- О, - сказала міс Марпл, глибоко зітхнувши. - Я така рада, така дуже рада.

Я з подивом подивився на неї.

- Це свідчить про те, що він щиро розкався, - припустив я.

- Розкався? - Міс Марпл здавалася вкрай здивованою. - Але ж, любий панотче, ви не можете думати, що він справді винний?

Настала моя черга з подивом витріщитися на неї.

- Але ж, якщо він зізнався...

- То це є очевидним доказом, хіба ні? Я хочу сказати, доказом того, що він цілком непричетний до вбивства.

- Ні, - заперечив я. - Можливо, я геть тупий, але я не бачу цього доказу. Якщо ви не скоїли вбивства, то не розумію, який вам сенс навішувати його на себе.

- О, звісно ж, така причина існує, - сказала міс Марпл. - Вона цілком природна. Для будь-якого вчинку причина існує, хіба ні? А молоді люди мають такі гарячі голови і часто схильні вірити в найгірше.

Вона обернулася до Грізельди.

- А ви зі мною згодні, чи не так, моя люба?

- Я... я не знаю, - сказала Грізельда. - Не знаю, що тут і думати. Я не можу пояснити, чому Лоренс має поводитися, як круглий ідіот.

- Якби ти бачила його обличчя вчора ввечері... - почав я.

- Розкажіть мені, - попросила міс Марпл.

Я розповів їй, як повернувся вчора додому, і вона уважно вислухала мою розповідь.

Коли я закінчив, вона сказала:

- Я знаю, що іноді міркую по-дурному й не розумію події так, як треба їх розуміти, але й ваш погляд мені здається незрозумілим. Я думаю, якщо молодий чоловік налаштувався вчинити великий злочин, забравши життя у свого ближнього, то він не буде розгубленим і збентеженим після того, як його скоїть. Це буде добре обміркованою й холоднокровною акцією й, хоч убивця може бути трохи схвильованим і може припуститися якоїсь дрібної помилки, я не думаю, щоб він прийшов у стан такого збудження, який ви описуєте. Нелегко уявити себе на місці такої людини, але не бачу, щоб я могла довести себе до нестями.

- Ми не знаємо, якими були обставини, - заперечив я. - Якщо між ними виникла сварка, постріл став наслідком спалаху пристрастей і Лоренс міг бути приголомшений тим, що він учинив. Власне кажучи, я волію думати, що саме це й сталося.

- Я знаю, мій любий містере Клемент, що ми полюбляємо дивитися на речі під багатьма кутами. Але людина мусить бачити факти такими, якими вони є, ви зі мною згодні? І мені не здається, що факти підтримують те витлумачення, яке ви їм хочете накинути. Ваша служниця ясно підтвердила, що містер Реддінг був у вашому будинку не довше, як дві хвилини, а цього часу замало для виникнення сварки, про яку ви говорите. А крім того, я так розумію, що полковник був застрелений у задню частину голови, коли писав записку, принаймні так повідомила мені моя служниця.

- Це правда, - сказала Грізельда. - Схоже, він саме писав цидулку, у якій повідомляв, що більше чекати не може. Цидулка була датована цифрою 6:20, а годинник на столі був перекинутий і зупинився о 6:22, і саме над цим ми з Леном щойно сушили голови в цілковитому нерозумінні.

Вона пояснила, що ми маємо звичку ставити стрілки годинника на чверть години вперед.

- Дуже дивно, - сказала міс Марпл. - Справді дуже дивно. Але сама записка викликає в мене ще більший подив. Я хочу сказати...

Вона замовкла й розглянулася навкруги. Летиція Протеро стояла за вікном. Вона увійшла, кивнувши нам головою і промурмотівши:

- Доброго ранку.

Вона з розгону опустила в крісло й сказала більш схвильованим тоном, аніж зазвичай:

- Я чула, вони заарештували Лоренса.

- Так, - сказала Грізельда. - Це стало для нас великим шоком.

- Я ніколи не думала, що хтось уб'є батька, - сказала Летиція. Вона вочевидь пишалася тим, що не висловлює ані горя, ані будь-яких людських почуттів. - Хоча чимало людей хотіли б його пристукнути, я в цьому не сумніваюся. Були часи, коли мені хотілося зробити це самій.

- Ти не хочеш чогось поїсти або випити, Летиціє? - запитала Грізельда.

- Ні, дякую. Я прийшла тільки довідатися - чи не тут я залишила свого маленького жовтого берета. Думаю, я забула його вчора в кабінеті.

- Якщо ти його забула, то він досі там, - сказала Грізельда. - Мері ніколи нічого не прибирає.

- Я піду подивлюся, - сказала Летиція, підводячись на ноги. - Пробачте, що потурбувала вас, але я маю звичай забувати все, що ношу на голові.

- Боюся, ви не зможете зараз його забрати, - сказав я. - Інспектор Слек замкнув кабінет.

- О, який зануда! А ми не зможемо проникнути туди через засклені двері?

- Боюся, ні. Вони замкнені зсередини. Але ж, Летиціє, жовтий берет навряд чи личитиме вам за тих обставин, які склалися.

- Ви маєте на увазі жалобу й усе таке? Я не стану клопотати собі голову через траур. Я думаю, це напрочуд архаїчний звичай. Прикро, що так сталося з Лоренсом, атож, дуже прикро.

Вона підвелася на ноги і стояла, неуважно хмурячись.

- Я думаю, усе сталося через мене та через мій купальний костюм. Така дурна вийшла історія..

Грізельда розкрила рота й хотіла щось сказати, але з якихось лише їй відомих міркувань знову його закрила.

Дивна усмішка скривила губи Летиції.

- Я гадаю, мені треба піти додому й повідомити Анну про арешт Лоренса, - сказала вона лагідним тоном.

Вона пішла. Грізельда обернулася до міс Марпл.

- Чому ви наступили мені на ногу?

Стара дама усміхнулася.

- Мені здалося, ви хотіли щось сказати, моя люба. А часто буває ліпше дозволити, щоб події розвивалися самі собою. Навряд чи ви розумієте, що ця дитина далеко не така неуважна й безневинна, яку вдає із себе. Вона має дуже чіткі ідеї й діє так, як вони підказують.

Мері гучно постукала у двері ідальні й відразу увійшла.

- Що там сталося? - запитала Грізельда. - І пора тобі вже запам'ятати, Мері, що у двері стукати не слід. Я вже не раз казала тобі про це.

- Я подумала, ви, можливо, чимось надто заклопотані, - сказала Мері. - Прийшов полковник Мелчет. Хоче поговорити з хазяїном.

Полковник Мелчет - головний констебль нашого графства. Я відразу підвівся на ноги.

- Я не наважилася залишити його в холі, тому провела до вітальні, - провадила Мері. - Прибрати зі столу?

- Ні, поки що не треба, - сказала Грізельда. - Я подзвоню.

Розділ сьомий

Полковник Мелчет був невисоким елегантним чоловічком, що мав дивну манеру раптово й несподівано форкати носом. У нього було руде волосся й досить гострі блакитні очі.

- Доброго ранку, панотче, - сказав він. - Прикра історія, чи не так? Відолашний старий Протеро. Хоч не скажу, що він подобався мені. Звісно, не подобався, та й нікому він не подобався. Для вас він теж становив проблему. Сподіваюся, ваша дружина не вельми переживає?

Я сказав, що дружина пережила цей випадок як годиться.

- От і гаразд. Не велика радість, коли у вашому домі когось убивають. Мушу зізнатися, молодий Реддінг мене здивував, учворивши те, що він учворив. Ніякої пошани до чужих почуттів.

Невтримне бажання зареготати охопило мене, але полковник Мелчет, схоже, не бачив нічого дивного в тому, що вбивця повинен зважати на почуття людей, які його оточують, і я стримався.

- Мушу зізнатися, я був трохи розгублений, коли почув, що той хлопець прийшов до поліції і зізнався в убивстві, - провадив полковник Мелчет, опускаючись на стілець.

- Як це, власне, сталося?

- Учора, близько десятої вечора. Хлопець забіг до відділка, кинув на стіл пістолет і заявив: «Ось я перед вами. Я це зробив». Десь приблизно так.

- Він якось пояснив мотив свого вчинку?

- Майже ні. Його, звісно, попередили про відповідальність за надання неправдивих відомостей. Але він тільки засміявся. Сказав, що він прийшов побачитися з вами й застав у вас Протеро. Вони посварилися, і він застрелив його. Не став розповідати про те, чому між ними виникла сварка. Послухайте-но мене, Клемент, - лише між нами двома, - вам щось про це відомо? До мене дійшли чутки про те, ніби йому було заборонено приходити в дім, і все таке. У чому була річ - він звабив його дочку чи щось інше? Ми не хочемо залучати дівчину більшою мірою, аніж це буде потрібно для прояснення справи. То в чому була проблема?

- Дівчина тут зовсім ні до чого, - сказав я. - Повірте мені, це було щось зовсім інше, але поки що я не можу сказати більше на цьому етапі розслідування.

Він кивнув головою й підвівся на ноги.

- Я радий це чути. Адже чого лишень не базікають. У нашій частині світу існує надто багато жінок. Гаразд, я мушу йти. Мені треба побачитися з Гейдоком. Він одержав кілька викликів, але тепер він уже має бути вдома. Не стану від вас приховувати, мені шкода, що таке сталося з Реддінгом. Він завжди здавався мені дуже пристойним молодиком. Можливо, вони придумують якесь виправдання для нього. Тяжкі спогади про війну, контузія від снарядного вибуху чи щось подібне. Якщо не знайдеться якийсь інший адекватний мотив. Ну, мені пора йти. Ви хочете піти зі мною?

Я сказав, що дуже хочу, і ми вийшли з дому разом.

Будинок Гейдока стоїть поруч із моїм. Його слуга сказав, що доктор щойно прийшов, і провів нас до ідальні, де Гейдок уже сидів перед тарілкою з яешнею й беконом, над якою клубочилася пара. Він привітав мене дружнім кивком голови.

- На жаль, мені довелося негайно їхати. Термінові пологи. Більшу частину ночі я присвятив вашій справі. Я дістав для вас кулю.

Він посунув по столу невеличку коробку. Мелчет роздивився кулю.

- Нуль двадцять п'ять?

Гейдок кивнув головою.

- Я прибережу технічні деталі для розслідування, - сказав він. - Зараз вам треба знати тільки те, що смерть була миттєвою. Дурний молодик, навіщо йому було вбивати старого? Але надзвичайно дивно, що ніхто не почув пострілу.

- Так, - погодився Мелчет. - Це й мене дуже дивує.

- Вікно кухні виходить на протилежний бік дому, - сказав я. - Якщо двері кабінету, двері до буфетної і двері до кухні зачинені, я сумніваюся, що можна було б щось почути, до того ж у домі не було нікого, крім служниці.

- Гм... - сказав Мелчет. - Це дивує однаково. Я себе запитую, чи стара леді - як пак її звать - міс Марпл нічого не почула. Складні двері до кабінету були відчинені.

- Може, вона й почула, - сказав Гейдок.

- Не думаю, - відповів я. - Вона щойно до нас приходила й нічого про це не згадала, а вона, безперечно, згадала б, якби їй було що розповісти.

- Вона могла почути звук пострілу й не звернути на нього уваги - подумала б, що то вихлоп автомобіля.

Мене вразило, що сьогодні Гейдок набагато веселіший і добродушніший, ніж учора. Він здавався чоловіком, який намагається приборкати свій надзвичайно добрий настрій.

- А що, як пістолет був із глушником? - запитав він. - Це цілком імовірно. Тоді ніхто нічого не почув би.

Мелчет похитав головою.

- Слек нічого подібного не знайшов і звернувся з таким запитанням до Реддінга, і Реддінг спочатку взагалі не зрозумів, про що йдеться, а потім

категорично заперечив, що користувався чимось подібним. І я думаю, йому цілком можна повірити, адже він не мав ніякої причини брехати.

- А таки й справді не мав, от бідолаха.

- Клятий молодий йолоп, - сказав полковник Мелчет. - Пробачте мені за грубість, Клемент. Але він таки справді йолоп. Я не можу звикнути до того, щоб уявити його в ролі вбивці.

- Він мав якийсь мотив? - запитав Гейдок, зробивши останній ковток кави й відсунувши свій стілець.

- Він сказав, вони посварилися, він скипів і сам не знає, як вистрелив у полковника.

- Сподівається, йому це зарахують як ненавмисне вбивство, так? - лікар похитав головою. - Така гіпотеза не тримається купи. Він підкрався до полковника ззаду, коли той писав цидулку, і вистрелив йому в голову. Хіба це схоже на сварку?

- Та він просто не мав часу для сварки, - сказав я, пригадавши слова міс Марпл. - Він би витратив весь свій час для того, щоб підкрастися до нього, застрелити його, перевести стрілки годинника назад на 6:20 і вибігти з дому. Я ніколи не забуду його обличчя, коли я зустрів його вже за хврткою й коли він мені сказав: «То ви хочете побачити Протеро - о, зараз ви побачите його, не сумнівайтесь!» Така дивна поведінка сама собою мала вселити мені підозру про те, що відбулося в домі лише кілька хвилин тому.

Гейдок витріщився на мене.

- Що, ви думаєте, могло там відбутися лише кілька хвилин тому? Коли, на вашу думку, Реддінг застрелив його?

- За кілька хвилин до того, як я підійшов до дому.

Лікар похитав головою.

- Неможливо. Ніяк неможливо. Він був мертвий набагато довше, ніж ви припускаєте.

- Але ж, чоловіче! - вигукнув полковник Мелчет, - ви самі сказали, що півгодини - приблизна оцінка.

- Півгодини, тридцять п'ять хвилин, двадцять п'ять хвилин, навіть двадцять хвилин - можливо, але менше ніяк. У такому разі тіло було б іще тепле, коли я добувся до нього.

Ми витріщилися один на одного. Обличчя Гейдока змінилося. Воно раптом посіріло й постаріло. Я не міг збагнути, чому воно так змінилося.

- Але подумайте, Гейдок. - Полковник віднайшов свій голос. - Якщо Реддінг визнає, що застрелив його за чверть до сьомої...

Гейдок підхопився на ноги.

- Я вам кажу, це неможливо! - з люттю викрикнув він. - Якщо Реддінг каже, що вбив Протеро за чверть до сьомої, то Реддінг бреше. Нехай котиться все до біса, я лікар і я знаю. Кров у нього вже почала згортатися.

- Якщо Реддінг бреше... - почав Мелчет.

Він замовк і похитав головою.

- Ліпше ходімо до відділка й поговорімо з ним, - сказав він.

Розділ восьмий

Ми йшли майже мовчки до поліційного відділка. Гейдок трохи відстав і прошепотів до мене:

- Ви знаєте, мені це не подобається. Зовсім не подобається. Тут е щось таке, чого ми не розуміємо.

Він здавався вкрай стурбованим і збитим із пантелику.

Інспектор Слек був у відділку, і незабаром ми опинилися віч-на-віч із Лоренсом Реддінгом.

Він був блідий і напружений, проте цілком стриманий. «Чудово стриманий, - подумав я, - зважаючи на обставини». Мелчет форкав і мугикав, вочевидь нервуючи.

- Послухайте-но мене, Реддінг, - сказав він. - Я так розумію, ви тут зробили зізнання інспекторові Слеку. Ви зізналися, що прийшли в церковний дім приблизно о чверть за сьому, зустріли там Протеро, посварилися з ним, застрілили його й пішли звідти геть. Я не зачитую ваше зізнання, але переказав вам його суть.

- Так.

- Я хочу поставити вам кілька запитань. Вам уже сказали, що ви можете не відповідати на них, якщо не захочете, без свого адвоката...

Лоренс урвав йому промову:

- Мені немає чого приховувати. Я вбив Протеро.

- Он як! Гаразд, - форкнув Мелчет. - Звідки ви взяли пістолет?

Лоренс завагався.

- Він був у моїй кишені.

- Ви взяли його до церковного дому?

- Атож.

- Навіщо?

- Я завжди ношу його із собою.

Він трохи завагався, перед тим як відповісти, і я був абсолютно переконаний, що він сказав неправду.

- Навіщо ви відвели назад стрілки годинника?

- Стрілки годинника?

Він здавався спантеличеним.

- Так, стрілки показували 6:22.

Вираз страху промайнув на його обличчі.

- А, он ви про що. Так, я змінив час на годиннику.

Несподівано озвався Гейдок:

- Де ви застрелили полковника Протеро?

- У кабінеті церковного дому.

- І в яку частину його тіла ви стріляли?

- Думаю, що в голову. Атож, у голову.

- Ви не зовсім у цьому переконані?

- Якщо ви знаєте, то я не розумію, навіщо запитуєте мене.

Це була не вельми впевнена спроба викрутитися. За дверима почулося шарудіння кроків. Увійшов констебль без шолома з листом у руці.

- Лист для вікарія. На конверті написано, що це дуже термінове повідомлення.

Я розірвав конверта й прочитав:

Благаю, прошу вас, прийдіть до мене. Я не знаю, що мені робити. Те, що сталося, надто жахливо. Я хочу комусь розповісти. Будь ласка, приходьте негайно й приведіть із собою, кого захочете.

Анна Протеро.

Я подивився на Мелчета значущим поглядом. Він зрозумів мій натяк. Ми всі вийшли. Глянувши через плече, я побачив краєчок обличчя Лоренса Реддінга. Його очі були прикуті до клаптика паперу в моїй руці, і мені навряд чи коли доводилося бачити вираз такого жахливого болю й розпачу на людському обличчі.

Я пригадав, як Анна Протеро, сидячи на моїй канапі, сказала: «Я жінка, доведена до повного розпачу», - і серце мені боляче стислося: тепер я побачив можливу причину героїчного самозвинувачення Лоренса Реддінга.

- Ви маєте якісь відомості про пересування Реддінга раніше, протягом дня? - запитав Мелчет, звертаючись до Слека. - Чи є якісь підстави вважати, що він застрелив Протеро раніше, ніж він каже? З'ясуйте це, гаразд?

Він обернувся до мене, і я мовчки подав йому листа від Анни Протеро. Він прочитав його й здивовано випнув губи. Потім обернувся до мене із запитанням у погляді.

- Це те саме, на що ви натякали сьогодні вранці?

- Так. Я тоді не був переконаний, що повинен розповісти про це. Тепер я знаю, що це мій обов'язок.

І я розповів йому про те, що побачив того вечора в сарайчику-майстерні.

Полковник перекинувся кількома словами з інспектором, після чого ми пішли до Старої Садиби. Доктор Гейдок пішов із нами.

Надзвичайно чемний дворецький відчинив нам двері - в його поведінці було саме стільки жалоби, скільки йому годилося мати.

- Доброго ранку, - сказав Мелчет. - Чи не доручите ви покоївці повідомити місис Протеро, що ми тут і хочемо побачитися з нею? А потім негайно повертайтеся сюди, бо ми хочемо поставити вам кілька запитань.

Дворецький поспішив геть і незабаром повернувся зі словами, що передав наше повідомлення.

- А зараз поговорімо трохи про те, що сталося вчора, - сказав полковник Мелчет. - Ваш хазяїн був присутній на ланчі?

- Так, сер.

- І настрої у нього був такий, як звичайно?

- Наскільки я міг судити, сер, то так.

- Що сталося потім?

- Після ланчу місис Протеро пішла лягти й відпочити, а полковник пішов до свого кабінету. Міс Летиція поїхала грати в теніс у двомісному автомобілі. Полковник і місис Протеро випили чай о пів на п'яту у вітальні. На пів на шосту був замовлений автомобіль, щоб відвезти їх до села. Відразу по тому, як вони поїхали, зателефонував містер Клемент, - він вклонився в мій бік, - і я повідомив йому, що вони поїхали.

- Гм, - сказав полковник Мелчет. - Коли містер Реддінг був тут востаннє?

- У вівторок пополудні, сер.

- Я так розумію, вони посварилися?

- Я так думаю, сер. Полковник наказав мені не пускати в майбутньому містера Реддінга в дім.

- А ви чули, з якої причини вони сварилися? - запитав полковник Мелчет навпростець.

- Полковник Протеро, сер, мав надзвичайно гучний голос, а надто тоді, коли підвищував його у гніві. Я просто не міг не почути кілька слів із тієї розмови.

- Ви почули досить, щоб зрозуміти причину сварки?

- Я так зрозумів, сер, вони сварилися через портрет, який малював містер Реддінг, - портрет міс Летиції.

Мелчет щось пробурчав собі під ніс.

- Ви бачили містера Реддінга, коли він пішов із дому?

- Так, сер, я його провів.
- Він не здався вам розгніваним?
- Ні, сер. Якщо мені дозволено буде так сказати, то він був навіть веселий.
- Он як! А вчора він до вас не приходив?
- Ні, сер.
- А хтось інший приходив?
- Учора ніхто не приходив, сер.
- А позавчора?
- Позавчора пополудні приходив містер Денніс Клемент. І доктор Стоун був тут протягом певного часу. А ввечері приходила леді.
- Леді? - здивовано перепитав Мелчет. - Хто вона була?

Дворецький не міг пригадати її ім'я. То була леді, якої він раніше ніколи не бачив. Так, вона назвала йому своє ім'я, а коли він повідомив, що родина обідає, сказала, що зачекає. Тож він провів її до невеличкої вранішньої вітальні.

Вона прийшла до полковника Протеро, а не до місіс Протеро. Він повідомив про неї полковникові, і полковник пішов до вранішньої вітальні відразу по обіді.

Як довго та леді залишалася в домі? Він вважав, що близько півгодини. Потім полковник сам провів її з дому. Ага! Тепер він пригадав її ім'я. Її звали місіс Лестрандж.

Це було сюрпризом.

- Цікаво, - сказав Мелчет. - Справді дуже цікаво.

Але ми не продовжили цю розмову, бо надійшло повідомлення, що місіс Протеро чекає на нас.

Анна лежала в постелі. Обличчя в неї було бліде, а очі променилися яскравим світлом. Вираз її обличчя спантеличив мене - то був вираз похмурої рішучості. Вона заговорила до мене.

- Дякую, що прийшли так швидко, - сказала вона. - Я бачу, ви зрозуміли, що я мала на увазі, коли сказала, що можете привести із собою, кого захочете.

Вона помовчала.

- Найкраще буде покінчити з цим якнайшвидше, - сказала. Посміхнулася дивною напівпатетичною усмішкою. - Я думаю, ви та особа, якій я повинна все розповісти, полковнику Мелчет. Річ у тому, що це я вбила свого чоловіка.

Полковник Мелчет лагідно сказав:

- Моя люба місіс Протеро...

- О, повірте, це правда. Мабуть, я сказала це надто прямо, але я ніколи не належала до тих жінок, які впадають в істерику хай там із якої причини. Я ненавиділа його вже давно, а вчора його застрелила.

Вона знову опустила голову на подушки й заплющила очі.

- Це все. Я думаю, ви заарештуєте мене й заберете з дому. Я підведуся з ліжка й одягнуся так швидко, як тільки зможу. Зараз я відчуваю себе досить зле.

- А чи вам відомо, місіс Протеро, що містер Лоренс Реддінг уже зізнався в тому, що це він скоїв убивство?

Анна розплющила очі й жваво кинула головою.

- Я знаю. Дурний хлопчисько. Він закоханий у мене, якщо ви не знаєте. Тому він пішов на цей учинок - дуже шляхетний і дуже дурний.

- А він знав, що злочин скоїли ви?

- Так.

- А звідки він це знав?

Вона завагалася.

- Ви йому сказали?

Вона знову завагалася.

- Атож... Я йому сказала.

Вона стенула плечима з видимим роздратуванням.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=43699836&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

У фунті стерлінгів налічується 20 шилінгів. (Тут і далі примітки перекладача.)

2

Вікарій – священник, який керує парафією, парох.

3

Чоловіча конгрегація англіканської церкви.

4

Радістю життя (фр.).

5

Парфянські вершники мали звичай обертатися на коні й стріляти по ворогах, що їх переслідували.

6

Slack (англ.) – млявий.